

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Opvs De Ivdiciis Divinis, Qvae Devs In Hoc Mvndo Exercet

Accessit index concionatorius in omnes totius anni dies Dominicos &
Festos, ab ipso Auctore confectus

Stengel, Georg

Ingolstadii, 1651

In Omnes De Ivdiciis Dei, Qvæ In Hoc Mvndo Exercet, Tractationes.
Prooemivm.

urn:nbn:de:hbz:466:1-45653

IN OMNES DE IVDI-
CIIS DEI, QVÆ IN HOC MVNDO
EXERCET, TRACTATIONES.

PROOEMIUM.

§. I.

MVNDVM A DEO ESSE, ET REGI, QVOD
atheï & impij insipienter negant.

Sibilis & cachinnis jam dudum explosa est eo-
rum Philosophorum amentia, qui Mundum vel
ex atomis temerè confluisse, cum Epicuro, vel
cum Empedocle, insita elementorum ut, sponte
genatum, vel certè sine Numine, aut Numinis
arte & cura, ortum conseruatumq; crediderunt. Sapienter
Plato Mundi opificium Deo tribuit; sed in eo errore hasit, ut
materiam existimaret non esse a Deo effectam. Rectissime, qui
è diuinis libris sapere didicerunt, profitentur, Deum esse to-
tius Mundi architectum. Qui Mundus, quòd esse cœpit,
& aliquid est, ait S. Iustinus Philosophus & Martyr, & mirè
durat, voluntas eius in causa est. Aut enim sine corru-
ptione permanent Mundi partes, sicuti cælum & cæle-
stia (ad tempus tamen suum) & quæ sub visum non ca-
dunt virtutes: aut per generationem & corruptionem
perdurant, ut quæ in terris sunt animantes & plantæ. Et
sicuti, quod conditum est, non extraret, nisi ille præce-
pisset: Fiat: ita etiam non permaneret, nisi idem ille
præceptum posuisset, incorruptibilibus quidem, ut con-
starent in sæculum sæculi: eis verò, quæ in generatione
& corruptione consistunt, ut crescerent, & multiplica-
rentur

S Iustin. ad
Paul. Presby-
ter. in euerf.
quorund.
dogmat. Ari-
stot.

rentur, & replerent terram. Eiusdem ergo est conseruare Mundum, cuius condidisse; sine cuius nutu, ut nulla vniuersi pars cepit existere, ita nulla quoque potest consistere; nulla gubernari. Quod quidem omnes credunt, qui rectè credunt. Neque id tantum docet doctrina à Deo reuelata; sed suadet etiam ipsa ratio, & iurat totius cursus, ordo, & symmetria vniuersi: quin etiam illi ipsi, qui negauerunt, optauerunt. Siquidem vel Enripides scripsit, melius actum iri cum rebus humanis, si diuina essent, aut esse putarentur. Existimauit enim mortales longè fore meliores, si Numinis alicuius maiestatem vererentur. At sunt profectores diuina; neque opus est, famam fingere diuinitatis ad terrorem sceleratorum.

Phil. 13. 1.

Sed sunt etiam hoc tempore, qui id non credunt: Dixit enim impius, in corde suo: Non est Deus. Neque paruus est istorum numerus. Tametsi enim multi horrenti athei appellari, sunt tamen athei plurimi re, si non professione, qui licet Deum esse aliquem dicant; tamen ut iniquum, aut humani generis negligentem identidem accusant: dum illis quidquid in Mundo impatientia ansa est, causa est & blasphemiarum. Parum autem interest, siue Deum penitus neges, siue patres esse iniquum, aut non omnia perspicue videntem, sapienter prouidentem, justèq; & rectè disponentem. Negat enim Deum, quisquis negat esse bonum, justum, sapientem, omnipotentem. Qui autem negat Deum, quid est, quod timeat post mortem?

Phil. 9. 13.

Hinc impius se ad omne facinus audendum animans ait: Oblitus est Deus: auertit faciem suam, ne videat in finem. Et vel ob hoc iram meretur: Propter quid irritauit impius Deum? Dixit enim in corde suo: Non requiret. Cur id dixit? audi impium, apud quem, Momus, in concilio Deorum, Epicurum prouidentiam diuinam negantem ita defendit. Et sanè, per æquitatem, indignum facinus est, eam ob rem irasci Epicuro, aut eius asseclis eiusque discipulis

Eucian in
Ioue Trago-
dia.

plinae

plinae successoribus, si talia de nobis suspicati sunt. Quam enim æquam opinionem de nobis illis habendam esse, contendat quispiam, quando tantam omnium rerum perturbationem, in vita videant? Bonos quidem, ex illis, ut quisque agit vitam maximè inculpata, potissimum negligi, paupertate, morbis, ac iugo seruili indignissimè afflictos opprimi: ceterum homines facinorosos, nefarijs sceleribus contaminatissimos, honore & dignitate priores esse, diuitijs extructissimis affluere, melioribus imperitare? Quin etiam sacrilegos, nullis supplicijs mulctari, verum, concessa impunitate, tuto latere: in crucem verò subigi, ac varijs modis pulsari eos, qui nihil mali sunt commeriti, per iniustitiam delinquentes? Hæc itaque cum videant, jure optimo talem de nobis opinionem obtinent, nihil prorsus nos esse. *Hæc, apud vanos Deos, fictus Deus, non tam contra falsa Numina & nomina (quæ nihil prorsus sunt) quàm, loco & vice impiorum, contra ipsam veri Dei diuinam providentiam perorat; neque jam in corde suo, sed in curia & concilio Deorum ait: Non est Deus.*

Idem alij quoque non veriti sunt dicere, vel certè illud: Oblitus est Deus; auertit faciem suam, ne videat in finem. Siquidem Lothardi, Lothardo Walthero duce (à quo ipsis nomen) docere ausi sunt: Fugere diuinos oculos, aut minimum vltices manus, ea scelera, quæ sub terra perpetrantur. Qua de causa exercebant impudicitias suas subterraneis in locis. Adeò ut, cum ex puella quadam flammis addicta, Gisla nomine, quæreretur, inter ipsos ignes, virgonè esset, illa responderet: Super terram Virgo sum, non sub terra. Horrenda sanè blasphemia, ut quæ ipsam Dei sapientiam & justitiam petit. Quæ vti nam intra hæreticos sterisset! Pulsat nonnumquam etiam corda Catho-

Psal. 131. 6.

Psal. 9. 13.
Vide Prætorium. V. Lothard. Sandev. h. 163. Genebrard. in Clemente V. & iohanne xxii. Iacobus Gault. ad An. 1400. loc. 14.

licorum,

licorum in vitia, atque ex vitijs, in vitiis vltimum despe-
 rationem declinantium; qui, cum vellent vindicæ carere,
 optant non esse, quem timent; & quia optant, prona fit eorum
 credulitas, ut facile putent esse verum, quod verum esse vel-
 lent. Quamuis igitur palam athei non sunt, stant tamen in-
 precipiti; & si non professione, saltem cogitatione atheizant:
 Ioan. 1. 10. ut de his quoque dici possit: Et Mundus per illum factus
 est, & Mundus cum non cognouit.

§. II.

SAPIENTES MVNDI AVTHOREM ET GVBER-
 natorem vtiliter & indagasse, & agnouisse.

Longè aliter causamq̃ circa hunc scopulum Propheta na-
 uigant, cum dixit: Iustus quidem tu es, Domine, si dis-
 putem tecum: Verumtamen iusta loquar ad te. Quare
 via impiorum prosperatur? bene est omnibus, qui præ-
 varicantur, & inique agunt? Plantasti eos, & radicem
 miserunt: proficiunt, & faciunt fructum: propè es tu
 ori eorum, & longè à rebus eorum. Hoc dignum est
 questione argumentum, hæc iusta consideratio; ut iustitia Dei
 non in dubium, aut ad humanum tribunal vocetur, sed ut lau-
 dem gloriamq̃, & quod ubique meretur, præconium reports.
 Psal. 70. 16. Tali mente dixit alter Prophetes: Quoniam non cognoui
 litteraturam, introibo in potentias Domini, Domine
 memorabor iustitiæ tuæ solius. Deus docuisti me à ju-
 ventute mea, & vsque nunc pronuntiabo mirabilia
 tua. Et vsque in senectam & senium, Deus ne dereli-
 quas me. Donec annuntiem brachium tuum genera-
 tioni omni, quæ ventura est. Potentiam tuam & iusti-
 tiam tuam Deus, vsque in altissima, quæ fecisti magna-
 lia. Deus quis similis tibi? Et iterum: Quam magnifi-
 cata sunt opera tua, Domine, Nimis profundæ factæ sunt
 cogitationes tuæ. Vir insipiens non cognoscer, & stul-
 tus, non intelliget hæc.

Cur? Quia isti euauerunt in cogitationibus suis, & obsecratum est insipiens cor eorum; dicentes enim se esse sapientes stulti facti sunt. *Æstimarunt, quod amarunt; amarunt vana, idcò euauerunt.* Numquid cognoscuntur in tenebris mirabilia DEI, & iustitia eius in terra obliuionis? *Videri volebant sapientes & fatui euaserunt.* Procul enim abest vera sapientia à temeraria curiositate. *Vitra citius lucent, quàm calent; metalla prius calent, quàm lucent, nec antiè lucent, quàm cadent.* Ita stultus quisq; antiè vult de Deo pronuntiare, quàm Deum amare. *Qui autem verè sapit, prius vult amore diuino calefcere, & exardescere, quàm de eo disputare.* Idcò illi tamquam vitrei curiositate franguntur; isti accenduntur charitate. *Aristotelem Euripus, Plinium Vesuuius hausit; illum aqua, istum flamma.* Quid mirum est, hos diuina maiestatis scrutatores à gloria oppressos, si in ignorantia elemensorum perierunt? *Qui verò rectè sapit Deumq; amat, facile de Deo sentit in bonitate.* Quare nihil videt fieri in mundo, cuius non aliquam possit inuenire rationem, ob quam Deum amet; at si nihil fiat, cuius omnis ratio reddi queat. *Est enim Dei sapientia infinita.* Sic *Isaias ait: In semita iudiciorum tuorum, Domine, sustinuius te. Et iterum: Cùm feceris iudicia tua in terra, iustitiam discunt habitatores orbis. Non discunt autem, nisi qui rectè de summis principijs ratiocinantur, quia, ut Tertullianus ait, Deus omnium Conditor nihil non ratione prouidit, disposuit, ordinauit, nihil non ratione tractari intelligique voluit. Si quid occurrat, cuius nulla prorsus ratio occurrat, cogitemus, humana multa esse, & in naturis rerum, qua non solum nescimus quo modo, sed etiam cur fiant; cur speremus nos in hac vita penetraturos diuinitatis abyssum? Saltem vniuersim cum S. Paulino dicere possumus: Si à Deo omnia, & Deus bonus est; omnia profectò quæ fecit Deus, bona. Si qua autem sunt in-*

Rom. 2. 22.

Psal 87. 23.

Isa. 26. 8.

Tertull. lib. de peccat. c. 11.

S. Paulin. ep. 38.

arcanis statutorum eius altiora sensibus & cogitationibus nostris, etiam si rationem eorum consequi & colligere non possumus, tutius tamen nobis est, magis occultas esse rationes, quam nullas credere: quia non ambigendum, omnia Dei, etsi nobis non sint perspicua, tamen esse consulta. Ad fidei meritum prodest, quadam nesciri: nec admirandus esset Deus, si omnia caperemus. Maiestatem illius commendat ignorantia nostra; quamquam & scientia diuinorum timorem amoremque Domini gignat.

Aristeas ad fratrem Philocratum.

Memorat Aristeeus, à rege Ptolomæo, indum aliquando, & septuaginta duobus Sacra Scriptura interpretibus unum, interrogatum: Quid Principi optimum in vita esse existimaret? Cui Indus responderit: Si cognoscas, quoniam Deus mortalibus dominatur. A quo dicto, non abludivit illa

Ioan. 17. 3. Seruatoris sententia: Hæc est vita æterna: Ut cognoscant te, solum Deum verum, & quem misisti IESVM CHRISTVM. Quisquis hanc cognitionem adeptus est, veram sapientiam adeptus est, quæ illum in prosperis continentem, patientem in aduersis; in arduis fortem efficit, Deumque non solum terribilem, sed etiam, in rebus omnibus, amabilem & laudabilem esse ostendit. Dominatur enim, cum summa iustitia, non sine summa bonitate, attingens à fine vsque ad finem fortiter, & disponens omnia suaviter. Quod nosse, est primum virtutis auspiciam, etiam Epicteto teste, qui fundamenti loco posuit: bene de Deo sentire. Quod etiam in diuinis monemur, ubi illud legimus, Sentite de Domino in bonitate. Hoc est viam ingredi immortalitatis, quam, per omnem vitam, Philosophi apud Græcos; Druides apud Gallos; Gymnosophistæ apud Æthiopes; apud Persas, Babylonios, Indos, Magi & Brachmanes quæsiuerunt; sed errauerunt in solitudine, in inaquoso: viam ciuitatis habitaculi non inuenerunt. Unde Boëtius scribit, rem hanc esse omnium quæsitam.

Sap. 3. 1.

Epictet. in Enchirid.

Sap. 1. 1.

Psal. 106. 4.

Boët. 4. de consolat. profa. 6.

Est

Est autem coniuncta cum dominatione gubernatio, qua rem à Deo, certum ob finem, creatam, ad eundem finem dirigit, & ad hoc media procurat aeternâ providentiâ constituta. Res porro creata alia merè Physica sunt ac naturales; alia ratione etiam & libertate pradita, idcirco Deus illas ita gubernat, ut causa Physica earum vim naturalem conseruans, & consentaneo, ad earum connaturales operationes, concursu semper instruens, nisi si subinde, per altiore[m] providentiâ, aliud decernat, earumq[ue] aëctiones vel immutes, vel suspendat. Res rationis capaces gubernat, ut causa etiam moralis, hortando, consulendo, alliciendo, præcipiendo, comminando, terrendo. Hæc qui intelligit, intelligit Deum secum loquentem; hoc est, cognoscit Deum mortalibus dominantem, seq[ue] manu duci dirigiq[ue] finit, per spes, per metus, per varios casus, per mille rerum discrimina, per gloriam & ignobilitatem; per infamiam, & bonam famam, ad finem aeternæ felicitatis. An non igitur rectè Indus Ptolomæo respondit, Principi optimum in vita esse, Si cognoscat, quoniam Deus mortalibus dominatur?

B. Angela de Fulginio, orasse se aliquando, scribit, ut Deus ipsi patefaceret, cur mundum passus sit, à se conditum, in tot mala prolabi, ut & homines peccarent, & morte Filij Dei redimendi essent, & alia insuper acerba multa deberent sustinere? Cur indicatum est, diuina sapientia, bonitatis, atq[ue] iustitiæ immensitatem, hac ratione mortalibus clariùs innotescere. Sed & in raptu mentis extra se posita, tantam intuita est, in rebus humanis omnibus, diuina iustitiæ bonitatem & equitatem; ut, ex ea hora, protestaretur, ita se quietam, securam atque animo contentam esse factam, ut, etsi sua aeterna damnationis certa esset, tamen, ea causa, conqueri non posset; sed aequè laboratura, oratura, atque Deum veneratura foret, ac si id nesciret. Usq[ue] adeo enim, aiebat, se perspicuè euidenterq[ue] diuinorum iudiciorum

u. C. 2. 2.

In vera via ad vitam aeternam cap. 24. Interpretate M. Ioan. Paulo Curtzio.

diciorum iustitiam aequitatemq; cognouisse, ut in mente, cum ea notitia, sibi Numinis benignitas constantissimam reliquerit tranquillitatem, voluntatemq;, cum omnipotentia, iustitia, bonitate ac voluntate diuina se conformandi. Ita perinde illi fuit, inter mala & aduersa, atq; inter bona & prospera viuere, cum omnia ex iudicijs diuinis iustissimis orirentur, que semper esse veneranda agnouit. Immo vsque adeo diuinam ubique bonitatem penetravit, ut Deum aequè perfectum in damnatis, atq; in beatis videret, amaret, predicaret. Ex qua Numinis & diuinorum iudiciorum cognitione, profundissimisq; mysterijs animam aiebat magnum fructum & emolumentum adipisci. Sensit igitur & Angela hæc, non solum Principi, verum etiam omni homini optimum in vita esse, si cognoscat, quoniam Deus mortalibus, sapientissimè, potentissimè, aequissimè, benignissimè dominatur.

Sed quàm maximè expertus est David, quid possit hæc per misericordiam & iustitiam diuina dominatio, quam in toto mundo, omnibusq; operibus Dei considerans dixit: Misericordia, & veritas obuiauerunt sibi: iustitia & pax osculata sunt; itemq;. Vniuersæ viæ Domini misericordia & veritas. Si quidem misericordie vocabulo cuiuscumque defectus remotio intelligatur. Etenim non quiuus defectus, sed rationalis dumtaxat natura, quam contingit esse felicem, propriè miseria potest appellari. Quòd si igitur misericordiam pro cuiuscumque defectus remotione paulò latius accipiamus, necessariorè fatendum est, in quolibet Dei opere misericordiam, & veritatem, hoc est, iustitiam inueniri. Quod ita ostendit D. Thomas de Aquino. Quia cum debitum, quod ex diuina iustitia redditur, sit vel debitum Deo, vel debitum alicui creaturæ: neutrum potest in aliquo opere Dei præmitti. Non enim potest facere aliquid Deus, quod non sit conueniens sapientiæ, & bonitati ipsius: secundum

Psal. 84. 12.

Psal. 24. 18.

*S Thom. 1^a p.
q. 21. a. 4. 6.*

dum quem modum diximus, aliquid esse debitum Deo. Similiter etiam quicquid in rebus creatis facit, secundum convenientem ordinem & proportionem facit; in quo consistit ratio iustitiæ. Et sic oportet in omni opere Dei esse iustitiam. Opus autem divinæ iustitiæ semper præsupponit opus misericordiæ, & in eo fundatur. Creaturæ enim non debetur aliquid, nisi propter aliquid in ea præexistens, vel præconsideratum. Et rursus si illud creaturæ debetur, hoc erit propter aliquid prius. Et cum hoc sit procedere in infinitum, oportet devenire ad aliquid, quod ex sola bonitate divinæ bonitatis dependet, quæ est ultimus finis. Vt pote si dicamus, quod habere manus, debitum est homini propter animam rationalem: animam verò rationalem habere, ad hoc, quod sit homo; hominem verò esse, propter divinam bonitatem. Et sic in quolibet opere Dei apparet misericordia quantum ad primam radicem eius. Quis etiam ea quæ alicui creaturæ debentur, Deus ex abundantia suæ bonitatis largiùs dispensat, quàm exigat proportio rei. Minus enim est, quod sufficeret ad conservandum ordinem iustitiæ, quàm quod divina bonitas confert, quæ omnem proportionem creaturæ excedit.

Hæc S. Thomas, cum quo etiam alij Theologi docent, usque aded inter se coniungi divinam iustitiam ac misericordiam, ut utramque tam in hac, quàm in altera vita non solum in bonis, sed etiam in iniustis exserat. Nam & cum bonis gratiam largitur, ex misericordia largitur; gratia autem augmentum ipsam ob meritum, adeoque, ex iustitia confert; sicut & æternam coronam, quam ut nemo adultus sine gratia divina consequi potest, ita neque sine divina iustitia consequitur. Unde eam & Apostolus coronam iustitiæ appellat. Mali autem & pœna 2. Tim. 4. 8.

digni, si in hac vita diutius superesse sinuntur, ided sinuntur,

b

quia

quia misericors Deus eorum pœnitentiam expectat: sin autem non dimidiant dies suos, ideo è vita tolluntur, ne sibi maiorem iram in diem ira thesaurizent. Denique aded etiam in altera vita misericordia diuina cum iustitia est copulata, vt illa ipsa premia beatorum, qua tamquam iustissima merces à Deo Sanctis conferuntur, ultra condignum; & supplicia damnatorum, citra condignum impijs conferantur. Hec est enim mensura bona, & conferta, & coagitata, & superfluens, quæ datur in sinum eorum, qui premia meruerunt. Damnatorum autem pœna quantacumq; sint, non tamen æquantur iniurijs, quæ Deo infinito & immenso inferuntur. Sic ergo per iustitiam misericorditer, & per misericordiam iuste Deum dominari sapientes agnouerunt.

§. III.

IN TOMI PRIMI PRIMA PARTE, A CAPITE primo vsque ad nonum quid tractetur?

S. Augustin.
lib 22. contr.
Fauft. c. 27.

Prou. 8. 29.

S. Thom. 1. 2.
q. 91. art. 1.
ad 1. Soarez.
lib 1. de le-
gib. c. 3. n. 3.

Dominationi huic adest Lex æterna, quæ, D. Augustino desiniente, est ratio diuina, vel voluntas Dei ordinem naturalem conseruari iubens, & perturbari vetans. Vetat autem vel Physicè, vt cum legem ponebat aquis, ne transirent fines suos; vel moraliter per decalogum, & cuncta præcepta diuina, quæ ad forum internum pertinent. Quia igitur, ex hac Augustini descriptione, lex æterna nihil est aliud, quàm liberum Dei decretum circa creaturas gubernandas, vt etiam S. Thomas alijs tradunt, idcirco pendent ab hac lege non quidem creaturarum rerum essentia, sed tamen existentia, & proprietates physicè; voluntates autem moraliter. Essentia enim rerum necessaria sunt; quare libero Dei decreto non possunt subsistere; siquidem hominem irrationalem facere non potest diuina potentia; potest autem ei vel non dare, vel adimere existentiam; quin & risibilitatem etiam postquam cæpit existere. Sola enim prædicata essentialia nequeunt mutari. Etsi ergo lege æteræ

ge aeterna, seu libero Dei decreto, ignis sursum, terra deorsum tendat; aqua liquida, lapis solidus; cera mollis, ferrum durum existat; homo rideat, equus hinniat; & haec omnia posita lege, non contingentia, sed necessaria sint; tamen lex ipsa fuit libera Legislatori, qui harum aliarumque rerum proprietates aliter potuit constituere. Et constituit in certis casibus aliter. Sic enim in fornace Babylonica aeternitatem caloris in igne suspendit. Nam lex aeterna, eo tempore, eaque actione, igni, contra tres sanctissimos pueros, noluit dare aeternitatem, quam illi dedit contra Sodomitas, & dare solet contra alios. Atque ita lex aeterna res naturales, seu necessarias, prout liberis opponuntur, imperio naturali dirigit, cui creatura nequit resistere. At moralia, infallibili quidem directione, nequaquam tamen necessitante gubernat. Quippe solam voluntatem obligat moraliter.

Qua de causa ait S. Augustinus: In sola bona voluntate secundum legem agimus, in ceteris autem secundum legem agimur, cum lex ipsa immutabilis maneat. Quando itaque multis in locis D. Augustinus docet, nullam esse creaturam, qua possit subterfugere legis aeternae imperium; sensus est, siue quis liberè, siue necessariò, siue bene siue malè operetur, semper eum correspondere decreto efficaci aeternae huius sanctionis; siquidem etiam si peccando contra legem aeternam, quae obligantem ad talem actum moralem, operetur, in eandem incidit, quae permittentem, ut talis suo arbitrio & praecepti electione utatur.

Quoniam igitur haec omnia providè, iustè, piè, sapienter ab aeterno liberè decrevit Deus, valde affinia inter se sunt, divina Dei decreta, dominatio, providentia, gubernatio, iustaque iudicia, siue huius, siue sequentis vitae; à quorum cognitione perfecta Dei cognitio, amor, & timor pendet; idcirco de divinis iudicijs, siue iustitia ea sint, siue bonitatis, simulque de providentia, de aeternis Dei decretis, de dominatione, deque divina

S. Augustin:
lib. 83. qq.
q. 27.

gubernatione agimus. Pro quibus melius clariusq; cognoscendis, in prima parte, qua à primo vsque ad nonum caput porrigitur, de Nomine, deq; diuersis generibus iudiciorum, deq; eorum incomprehensibilitate, & comprehensibilitate, de scientia & iustitia, deq; diuina bonitate atque modo iram cum bonitate exercendi differimus. E quibus fundamentis tota gubernationis rerum omnium æconomia potest deduci. *Ut omnia prouidentia opera suscipiamus (S. Damasceni verba do) omnia laudemus, omnia citra vllam censuram comprobemus; quamlibet ea plerisque iniqua videantur.*

§. IV.

TOMI PRIMI PARS SECUNDA, A CAPITE NONO, vsque ad vigesimum quartum, quid contineat, De Spe & Fiducia, è diuinis iudicijs, erga Deum haurienda?

Solimanno Turcarum, cum in conspectum suum legatos admittit, assidenti in toro adsunt, ad manum, ensis incuruus, clypeus, claua ferrea, arcus, sagittæ, signa non minus terribilia, quàm terrentia; quippe apposita ad vim vi repellendam, & ad propria vitæ defensionem perinde, atq; ad offensionem alienæ. Christum Seruatorem nostrum, ad iudicandum orbem terrarum, in nubibus venturum, pictura, arcui caelesti, seu iridi multicolori insidentem, atque hinc, victorie, præmijsq; indicio, viridante palmâ amabilem; inde gladio vagina vacuo terrificum proponunt; absque clypeo; quia iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Vnde non habet, quod pauet; neque clypeo vitatur, ad se, sed ad suos dumtaxat, scuto bonæ voluntatis protegendos, quando induet, pro thorace iustitiam, & accipiet, pro galea, iudicium certum, sumet scutum inexpugnabile equitatem. Latæ palmæ viror bonæ præmijsq; significat, qua vincens largietur, & laurigeros saluandorum triumphos. Ensis à sinistra

S. Damascen
lib. 1. ortho-
dox. fideli-
cap. 19.

Laurent. Sur.
An. 1541. in
comment.
rer. in orbe
gestar.

Rom. 6. 9.

Psal. 5. 13.
Sap. 5. 20.

stra fulgurans mala portendis, qua, in nouissimo, atque totius mundi iudicio, prauaricatoribus est daturus, quando acuet duram iram in lanceam. Et hoc quidem iudicium notum est omnibus, quibus fides orthodoxa non est incognita. Neque Ethnicos omnino latuit, qui neque Tartara, neque illos unquam finxissent in Proserpina regno, Minoës, aut Rhadamanthos, aut Eacos, nisi maius quoddam tribunal, post hanc vitam, adendum metuisset. De quo Vniuersali iudicio, compluribus concionibus à me explicato, peculiare libros conscripsi, Deo dante, & maiorum nutu approbante, prodituros.

Aliud iudicium est quotidianum, sub quod omnia cadunt, qua in mundo gerantur: idq; sanè geminum. Cum enim ad Vniuersi huius supremum Gubernatorem pertineat, nihil sine iudicio agere; neque tantum hunc inuitare pramijs, illum serrere supplicijs; sed etiam alijs modis uti, ad illos in virtute exercendos; necesse est, ut idem sapientissimus ille Moderador, alijs vita huius bona, alijs mala existimet attribuenda. Nam quoniam multis bona, ut putant, nocent, malaque profunt, quoniam ipsi errore mentis, bona esse censent, qua reuera mala sunt; & mala vocant, qua, in diuina trutina, esse optima inueniuntur; vel quia etiam vera bona bonis in pramium, malis in virtutis incitamentum; vera autem mala, malis in supplicium, bonis in exemplum cedunt, & adeò ipsa quoq; ad bonum flectuntur: idcirco quidquid mortalibus accidit, ex diuina ira iustitiæq;, vel misericordiae & bonitatis iudicio accidit.

Qua dua virtutes, cum in Deo reipsa vnum quid sint; ita etiam in rebus à Deo immixtis, aut permixtis inter sese coherent, ut, ferè, nisi sola hominis cogitatione, effectusque parte, separari non possint. Est enim, in omnibus mundi casibus, vel iusta misericordia, vel misericors iustitia summi Gubernatoris. Ipse Dominus DEVS noster: in vniuersa terra iudicia.

Psal. 104, 7

Qualia iudicia? iudicia iustitiæ & misericordiae; quo-

- Psal. 114. 5.* *niam misericors Dominus, & justus. Hac judicia, est quandoque horrida primo sint aspectu, in recessu tamen. Deum amanti, sunt jucunda, dulci nucleo sub duro cortice latenti comparanda. Quorum considerationem Odo Morimus, rectè dixerit esse osseam: suavem enim medullam continent, sed ad quam, per ardua venit, cum difficile sit, in damno, quod patiuntur mortales, lucrum agnoscere; atque etiam in malis, qua contingunt, benevolentiam deprehendere. Quicumq; autem deprehendere didicerunt, promptum in ore habent illud:*
- Psal. 118. 39.* *Judicia tua jucunda. Neq; voluptatem tantum, ex hac consideratione, capiunt, sed alium in super quemdam fructum longè maiorem. Etenim, ob hac judicia, ab ima radice perspecta, rectè sapientes Deum etiam colunt; eius iram timent, bonitatem amant, laudant sapientiam, & assidue cantant: Date magnificentiam Deo nostro: Dei perfecta sunt opera, & omnes viæ eius judicia.*
- Deuter. 32. 3.*

In his judicijs cognoscendis, quia versantur quotidie Sancti, nihil quidquam agrè ferunt, quod ferunt. Vident enim justum esse, quidquid est à summè justo; benignum, quidquid est à Patre misericordiarum, quem amant, quia cernunt nostri tam amantem; à quo omnia placidè suscipiunt, quia reuerentur eum, nihil ex odio facientem. Custodiui vias Domini, nec impiè gessi à Deo meo, inquit rex ille & aulis, & bellis affuetus. Cur? Quoniam omnia judicia eius, in conspectu meo: & hac ipsa de caussa, justitias eius non repuli à me. Siquidem inuidias & odium capitale Saulis, perfidas populi persecutiones, diras, maledictiones Semei, parricidas rebelliones ipsius filij mei, ipsas iniquitates aliorum, judicia & justitias eius esse reputavi. Cur enim non haberet jus me exercendi Dominus meus, aut me puniendi iudex meus? qui tam bonus est, ut velit etiam malis benè uti; tam valens, ut è contrarijs contraria exprimere possit? Diuina est vis, in-

quis

quit Boëtius, cui mala quoque bona sunt, cum eis competenter utendo alicuius boni elicit effectum. Sic vulnerat, ut sanet; labi sinit, ut aliis erigat: peccati que ipsius ignominiam conuertit in gloriam humilitatis; faciens, ex peccatrice Magdalenam penitentem; ex discipulo negatore, Petram Ecclesia; ex persecutore Saulo, vas electionis. Hoc qui perspetum habent, iustitias DEI à se non repellunt, sed beneuolentiam interpretantur, quidquid prouenit à beneuolente; consilium optimum esse censent, quidquid diuina sapientia nostri boni tam cupida decernit. Denique quia mundi Rectorem, tam pro nobis sedulum, tamque saluti nostra attentum experiuntur, spinosam illam rerum caducarum sollicitudinem, in latissima fiduciam mentis mutant, & in caelestem quamdam securitatem.

Non sic impij, non sic iudicia Numinis meditantur: qui, cum acerbissimam flagitiorum memoriã, assiduam intemperij, & Furiarum facibus, conscientiaque ictibus agitati, non possint dicere: iudicia tua iucunda: id, quod meruerunt, Psal. 118. 37. semper timent; quod timent, auersantur; & vel obliuione conantur sepelire, vel obliquo & refugo oculo aspiciant; ad presumptionem, non ad emendationem, monita omnia rapientes. Psal. 68. 28. Hoc est, quod Vates dixit: Appone iniquitatem super iniquitatem eorum: & non intrent in iustitiam tuam; in quam, qui intrant, na illi optimè Deo contenti sunt, quidquid agat, quidquid vel bonis mali, vel malis boni, vel utrisque aduersi secundique inferat, vel auferat. In iustitiam, & arcana consilia iustissimi Dei, qui intrant, discunt, in prosperitate, modestiam; in accumulatione casuum humanorum, constantiam; patientiam in aduersariorum calumnijs, fortitudinem, inter ipsa martyria retinere, crucemque suam portare, non calcare. Discunt varias quidem esse, in hac vita vias Domini, sed omnes iustas. Non enim solet Deus, eadem subinde ratione, res humanas gubernare, ait Nicetas A-

comi-

Boët. lib. 4.
de Consol.
prof. 6.

Psal. 118. 37.

Psal. 68. 28.

Nicet. Choniat. lib. 3. de Imper. Isaac. Angeli.

cominatus Choniata, sed ad varietatem administrationis
 Vniuersi declarandam, regna & principatus, (*aliquae offi-*
cia) aliter atque aliter transferre, ne minutissimis qui-
 dem rebus, à sua cura exclusis. Pharaonem, cum equi-
 tatu, in fundo maris demersit. Alium (*Holophernem scilicet*)
 per formosam mulierem jugulat. Alium ab hosti-
 bus occidi sinit. Est & qui ex mentis errore pro mor-
 tuo habitus, atque (*ut Zeno*) obliuioni traditus, palatio
 eum derisu effertur, & sepelitur. Vnde obscura voce
 clamans, & lucem desiderans, non Imperium expetens,
 nihilominus, ut vir pessimus, rectè pessum ire, & inter-
 ire sinitur. Multi (*cum Anastasio*) leni morte extincti,
 velut oculis somno clausis, hinc demigrant. Sunt, qui
 per hinnitum equi (*ut in Dario factum*) ad regnum ascen-
 derint. Alius ab aratro & sulco ad purpuram est voca-
 tus. Alius adolescens opilio (*de post farantes*) diuinitus
 in regnum vngitur. Sed quorsum attinet commemo-
 rare singula, quæ prouidentia in vitæ humanæ ratione,
 pro vtilitate cuiusque, varijs modis; mutat & transfert?
 Misericordia Domini plena est terra. Quia igitur pauci
 sunt, qui, quor, & quanta bona à Conditore suo accipiant, ag-
 noscunt; & non pauci, qui Pharisæico scandalo, ostendunt, se
 etiam eius benignitate atque clementiâ offendi; paucissimi au-
 tem acie mentis ad eò aquilina, ut, in diuina ira, diuinam de-
 prehendant bonitatem; ut ament castigantem, & pœnas nõ-
 rini, inter beneficia, computare; idcirco multiplex est hoc ar-
 gumentum, à me, duabus partibus de Iustitia & Miseri-
 cordia Iudicis (qua in quatuor totos diuisa sunt) conscri-
 ptum. Sed per partes emissum, quia tempus illud magnos
 edilibros, non patiebatur; & parua plerumq, sunt gratiosiora.
 Herodot. l. 1. *Cyrum ergo sum imitatus, qui Gnidem amnem ita restrinxit,*
ut in trecentos sexaginta riuos diduceret; ex quo nimia eius
 amplitu-

amplitudo concisa est. Ita ergo & ego materiam latissimè diffusam, neque umquam satis exhauriendam, secui, & ex libro libellos feci. Quorum primus erat, qui de Spe & Fiducia è curis judiciisq; Dei haurienda agit. Fiducia autem nihil est aliud, quàm spes confirmata, atque perfectà, ut cum S. Thoma, S. Thom. 2. 2. q. 129. art. 6. Theologi docent, & Seneca quoque ad Lucilium ita scribens. De te spem habeo, nondum fiduciam. Quam igitur spem, Seneca ep. 6. immò & fiduciam iussi habere Lectorem, de libellis, eam etiam ad Lucil. de tomis alij ne frustra haberent, ecce eos, Concionatoribus aliisq; ob Indices profuturos.

§. V.

TOMI PRIMI PARS TERTIA, QUÆ A CAPITE vigesimo quarto vsque ad trigessimum quartum extenditur.

Quid & quare de Fortuna, Facto, Casu agatur?

Qua fuit jam olim, apud Scriptores minimè Christianos, de Virtute atque Fortuna, ea etiam hodie est, apud malos, aut malè doctos Christianos, querela. Accusatur enim Virtus, ut pulchra quidem, cæterùm inutilis quæ sit: Fortuna, ut bona quidem, sed instabilis: & illius labores fructu, huius dona fide carere, aiunt. Hac accusatio licentior est, quàm vulgò videtur; nam, si, quem petat, attentius cogitare velimus,prehendemus, instrui illam in ipsius Natura Authorem, & Mundi Governatorem. Siquidem ipsam, quæ nobis omnia gignit atque profert naturam alij Fortunam, esse arbitrantur, alij Sapientiam, ait Plutarchus. Natura autem & Sapientia fons est Deus. Quippe, ut diuina litteræ testantur: omnis sapientia à Domino DEO est. Cùm ergo ipsum artificem carpat, qui opus eius reprehendit, necesse est, ut Vniuersi Rectorem probri accuset, qui vel de Virtute queritur, tamquam inutili, vel Fortunæ iniuriosam sibi existimat esse instabilitatem. Nam etsi nobis, ut Pindarus dixit, incerta est

Plutarch. de Fortun. Rom.

Loc. cit.

Ecclesi. 1. 3.

Plutarch. ib.

ta est fortuna, *tamen vel ex eiusdem Plutarchi sententia*,
 rectius dicitur Iustitiæ & Suadæ soror, ac Prouidentia
 (siquidem ea est Promethæa) filia, quo modo genus eius
 Alman describit. *Quid enim Fortuna facit, quod Deus non*
 Sap. 14. 3. *prouidit? Tua, Pater, prouidentia, ab initio, cuncta gu-*
 bernat, ait ille. *Omnes ergo Casus à Prouidentia pendent;*
omnis Fortuna à Deo iustissimè sapientissimèque gubernatur;
immo hi ipsi Casus Sapientia diuina quidam riuli sunt; per
quos, in hac vita, homines, aut conuenienter rerum naturis;
aut, ad iustissimam aterna Prouidentia libellam, utiliter irri-
gantur.

Quod si agnoscerent, in utraq; Fortuna, diuinorum ju-
diciorum non utiq; censores essent, sed admiratores; non in in-
dignationis verba, sed in Prophetæ præconia ebullientes, atque
 Psal. 144. 3. *ad omnem, vel proprium, vel alienum casum, ex intimo affectu*
mentis, exclamantes: Magnus Dominus, & laudabilis ni-
mis: & magnitudinis eius non est finis. Generatio &
generatio laudabit opera tua; & potentiam tuam pro-
nuntiabunt. Magnificentiam gloriæ sanctitatis tuæ lo-
quentur: & mirabilia tua narrabunt. Et virtutem terri-
bilium tuorum dicent: & magnitudinem tuam narra-
bunt. Memoriam abundantia suauitatis tuæ eructa-
bunt, & iustitia tua exultabunt. Neq; enim iniquè se tra-
 Luc. 12. 7. *ctari à Fortuna dicunt, qui iustissimum Deum sciunt esse For-*
 Prou. 14. 29. *tunæ moderatorem. Et vel hinc sunt patientes, quos celestis*
Suada, diuinæq; litteræ docent; nihil fieri sine eo, à quo facta
sunt omnia, & sine cuius nutu, ne capillus quidem cadit
de capite nostro. Hoc est, quod prouerbum pronuntiat: Qui
patiens est, multa gubernatur prudentia: qui autem im-
patiens est, exaltat stultitiam suam; facile enim furit, &
multa, contra Deum & proximum, stulta loquitur; multa in-
sanit, Fortunæque cæcæ ascribit, quæ suæ ascribere deberet

aut cecitati, aut improbitati; cum non videat, se eiusmodi Fortunam aut meruisse, aut in virtutis occasionem acceptare potuisse. Patiens autem meminit diuina Sapientia equitatem, instar FIGULI, ad Fortunæ totam sedere, eamque, ex arte summa, vel impellere, vel cohibere; motumque omnem, velut HOROLOGIO à pondere, ita & humanis negotijs, à Numine accedere. Cum enim sit à furore liber, animo sedato & tranquillo, de rebus limpide iudicat; & multà gubernatur prudentiâ, qua Deum laudat, quaque se etiam scit à Deo gubernari. Impatiens autem, idcirco stultitiam suam exaltat, & usque ad insaniam, saepe etiam usque ad restim adigitur; quia animus perturbatus stagno similis est ventis agitato, cuius aqua mota, & fluctibus exasperata, imagines aut non reddunt, aut concisas laceratasque referunt, ut vel formosissima, in ijs monstrosa esse videantur. Mens autem furore libera aqua stanti, tranquilla & lucenti similis; rerum imagines integras recipit & genuinas. Quare totam rerum seriem intuens, non mordet frenum, non calcitrat contra stimulum, sed attendit ad equitantis dirigentisque voluntatem; hoc est, non cogitat, quid cogitet calumniator; sed quid velit Deus, qui iusto consilio, permittit alterum conuitia ingerere. Ita cogitauit rex, qui, Semei eum conuiuijs sibilisque, confectante, & lapidibus petente, dixit: Dimitte eum, ut maledicat, Dominus enim præcepit ei, ut malediceret David: & quis est, qui audeat dicere, quare sic fecerit? Cogitare ita docuit ipse hominum Reparator, qui iniquissimo iudici suo dixit: Non haberes potestatem aduersus me ullam, nisi tibi datum esset desuper. Non ergo, ad Præsidentem, sed ad primum motorem asperxit, quando crucem humanis excipiens, exultauit, ut gigas, ad currendam viam Passionis & mortis. Quis stultorum non jurasset esse Casum, aut Fortunam, Fatumque suum non indignantissime accusasset, quando spiritus immundi introierunt in porcos; &

Stobæus in
serm. de ira.

2. Reg. 16. 10.

Ioan. 19. 11.

Marc. 5. 13.

& magno impetu grex præcipitatus est in mare, ad duo millia, & suffocati sunt in mari? *Casusne hoc factum est, aut aliquâ Deâ Fortunâ irascente? Certè cacodæmonum id voluntate, & Christi permissione accidit. Siquidem deprecabantur eum spiritus, dicentes: Mitte nos in porcos, ut in eos introeamus. Et concessit eis statim Iesus. Concessit autem justè, vel quia Geraseni illo, maiorèq; damno digni erant, qui ita ingrato erant animo, ut beneficia adepti abigerent benefactorem; nam rogabant eum, ut transiret à finibus eorum; quemadmodum D. Chrysostomus illum locum interpretatur: vel quia hinc potestas Christi, & nominis autoritas innotuit.*

Nam quod rogant, ut transeat fines eorum, ait S. Hieronymus, non de superbia hoc faciunt, sed de humilitate, qua se indignos Domini præsentia indicabant, sicut & Petrus ait: Exi à me, Domine, quia vir peccator sum. Vtraharum causâ fuerit, justa fuit. Quod si neque Casus in porcos, neq; Fortuna in gregem eorum, sine nutu Dei, quidquam potuit; poteritne in homines, & homines Christianos? Facile credunt, nihil posse sibi sine Numine Diuûm accidere, qui credunt, nihil vel vilissimâ auicularum contingere, sine Creatoris voluntate. Nonnè duo passeret assè vaneunt: & vnus ex illis non cadet super terram, sine patre vestro? Nolite ergo timere: multis passeribus meliores estis vos. Hac ratio omnes Casus mitigat, omnem Fortunam excusat; linguam omnem in diuinas laudes facundam facit, ut non cum lupis vlulet, sed cum illa luscinia, ubique, & vsque canat: Quàm magnificata sunt opera tua, Domine; omnia in sapientia fecisti, impleta est terra possessione tua.

Cogitare ergo de illa, sensus est consummatus: & qui vigilauerit propter illam, citò securus erit. Quoniam dignos se ipsa circuit quærens, & in vijs ostendit se illis hilariter, & in omni prouidentia occurrit illis. Quod

S. Chrysoft.
hom. 29.

S. Hieronym.
comment. in
c. 8, Matth.

Matth. 10. 29.

Psal. 103. 24.

Sap. 6. 16.

in hoc libro etiam ostendemus. Quia hæc itidem pars est Iudiciorum DEI, quæ, in hac vita nostra, exercet. *Quare & tu, mi Lector, (verbis D. Basilij te compello) inuestigabilem Conditoris tui sapientiam meditare, vt simul cum Propheta dicas: Mirabilis facta est scientia tua ex me. Attende itaque tibi ipsi, vt DEO simul attendas. Ita neq; intus pauebis, neq; foris formidabis auro, ne surripiatur. Ita non Fortunam, sed Fortune Dominum timebis. Ita abhorrebis ab impio illo Machiaueli dogmate, qui Principi suadet, vt Fortunæ & Casui felicitatem, non virtuti & veræ religioni tribuat. Et hæc quidem sceleratum illud Satanæ organum, prioribus duobus libris, quibus de Principe agit. Hac machina virtutem evertit. Nam, teste etiam Ethnico, si Solon Remp. fortuito constituit; si Miltiades Fortunæ munere exercitum duxit; si Aristides Casu fuit iustus; nullum jam virtutis erit opus. Nimis, hoc auo, scripsit illa pestis, quæ, vt virtuti nihil relinquat, omnia tribuit Fortune. Quamobrem dum Fortune semper in ore est, diuina Sapientia, Prouidentia, Iustitiæq; memoria è mente pellitur. Quadrat proinde in nostrum seculum illud, quod de Romanis dictum est cum sale: Sapientiæ in hunc vsq; diem (nisi Constantino- poli) templum non est, neque Temperantiæ, aut Tolerantiæ, aut Magnanimiratis, aut Continentiæ. Fortunæ verò templa sunt splendida & antiqua, ac tantum non cum primis, Romæ, fundamentis posita. Extrita mentis sit homo, qui horologium non solum externa facie pictum, aut sculptum, stilo indice velut linguâ loquens, aut tamquam digitum in numeros horarum intendens; sed etiam, in visceribus, tot currentibus rotulis animatum, tot reuolutis in sese dentibus complicatum; tot ferri Maandris inquietum, tot cardinibus vinculisque compactum, si intueatur, pronuntiet, non certis ponderibus id librari, non moueri consilio, deniq; non arte concinnatum.*

S. Basil. serm.
in verba
Moysis: At-
tende tibi
ipsi
Psal. 138.

Anton. Pof-
seuin. lib. 2.
Biblioth. se-
lectæ. cap 16.

Plutarch.
orat. 2. de
Fort vel Virt.
Alex.

cinnatum esse, sed casu & temerè ita coaluisse. Sicut ergo in horologio Archimedicum miramur ingenium, ita in toto mundo, diuinum illum Opificem suspiciamus, eiusq; sapientiam agnoscimus; nec temerè ac fortuito putemus, Solem, Lunam, sidera, orbésq; caelestes rotari; multiq; minùs homines ipsos, quorum causa sphaera & astra, tam certis motibus quotidie currunt & recurrunt, suosq; circulos, vel mensibus, vel annis, vel saeculis, absoluunt. Sic Fortuna rotam, qui mente voluit, non voluit, ut saxum suum Sisyphus, sed ut, structo meliore templo, incipiat Sapientia litare, ac desinat sacrificare Fortuna. Illud monere debeo, de Fortuna me agere, eiusque vel dominio, vel freno. Fortunatos & Infortunatos, prore nata, attingi. Ilias esset, si vellem omnes enumerare. Et eiusmodi vel ludibria, vel spectacula, passim, in reliquis de iudicijs Dei partibus recensentur.

S. VI.

CVR DE SORTIBVS ET QVID DISPVTET QVARTA Pars Tomi primi, quæ à vigesimo quarto capite vsque ad finem continuatur?

SORS & FORS, velut due sorores, tam arcto societatis vinculo copulantur, ut, si quando, apud authores, non significant idem, tamen se se mutuo trahant, & ubi una nominatur, altera non procul absit. Significat enim uniuersim & SORS, & FORS fortuitum alicuius rei euentum. Quid enim fors est? ait M. Tullius, idem propemodum, quod micare, quod talos jacere, quod tesseras: quibus in rebus temeritas, & casus, non ratio, nec consilium valet. Et de FORTE: Fors, inquit, in aliquibus rebus, plus quàm ratio potest. Sapet tamen FORS à casu & fortuito alicuius rei euentu in genere sumpto, distingui solet, atque idem est, quod Fortuna. Vnde, apud Casarem, mala Fors, apud Liniu & Terentium, bona Fors, seu Fors Fortuna reperitur. Cum autem

Cic. lib. 2. de diuinat.

Idem lib. 14. ad Attic.

Cæsar. lib. 8. bell. Gallic.
Liu. lib. 1.

sem Fortuna non sit Dea, nisi in fabulis, sed casus dumtaxat, & felix aut infelix euentus; perspicuum est, duplici nomine, eandem rem indigitari. Sortis quoque vox aliquando prestis, pro conditione, vice, parte, munere, fatali necessitate; aliquando pro iudicio ponitur; quando scilicet, sortes trahuntur, ducuntur, consuluntur, ut, cum suffragijs tres ex tribus generibus creati sunt, res reuocatur ad sortem, cuius iudicio statur. Priore sensu illa quaestio, apud Poëtam, exiit: *Quis fiat, ut nemo sua sorte contentus viuat?* Huic quaestioni, tractatu de Fortuna, respondi. Quae quidem tractatio, tamquam genus, etiam sortes, in altero sensu, sub se continet; relinquit tamen de sortium iudicio alias quaestiones peculiare. Apud Romanos, non audiebantur caussa, nisi per sortem ordinata. Nam, quo tempore, caussa agebantur, conueniebant, & ex sorte, dierum ordinem accipiebant, quo, post tricesimum diem, caussas suas exequerentur. Quod sortiendi genus etiam apud milites & belli duces valet: nam saepe Duces sorte leguntur, qui primi urbem aut hostem inuadant; saepe milites tessera & vitæ iacturam faciunt, quando in eos capitaliter animaduertitur. Cetera multitudo sorte, decimus quisque ad supplicium lecti, ait Linius. Et utique ibi SORS & FORS putantur simul esse, quando illa aly craterem, ex urna, educit aureum; aly, cunicula iactu, laqueum mandat. Quod ludendi genus, in castris, admodum est vsitatum. Nec sane etiam illicitum. Quia nulli laqueus iniuriam facit, ubi omnes suspendi meruerunt. Sententia iudicis, non fors damnat reos: qua si aliquem eximit, non illa, sed iudex vitam donat, ea lege & conditione, quem fors est designatura. Donaret, sine praedicio, etiam si conditionem non apponeret. Nulla igitur hic querela potest esse contra iudicem.

Potest tamen esse contra sortem, apud eos, qui sorti nimum tribuunt. Quippe non raro fors est funesta illi, qui ipse minus

Terent. in
Helyra,

Cic. Verrin. 4

Horat. lib. 1.
Sat. 1.

Seruius lib. 6.
Encid.

Liu. lib. 2.

minus fuit funestus; & audaces iuvat, deserit miseratione di-
 gniores. Ducitur, qui ephippium clepsit: absoluitur, qui vigin-
 ti abegit equos. Ita venia est coruâ, & columbas censura ve-
 xat, immo strangulat. Sunt erga non pauci, qui sortem teme-
 ritatis accusant; nimirum temerary ipsi in accusando. Siqui-
 dem quod ignorant, accusant. Si enim, etiam Poëtis fingenti-
 bus, vel apud Inferos, immensis urnam quatit Æacus um-
 bris, quanto magis, in hoc mundo, sortes mittuntur in si-
 num: sed à Domino temperantur? ut dicere quisque possit:
 In manibus tuis sortes meæ? Deus enim ipsum sortis judi-
 cium iudicat. Vnde Chaldaus textus ibidem legit: In sinum
 consilij cadit fors, & à Deo egreditur iudicium eius. *Qui*
locus varias patitur explicationes. Prima, Bede, Hugonis,
& Dionysij mystica est: Sortes mittuntur in sinum, &c.
hoc est, sicut sortes, quàm diu in sinu, vel urna sunt, incerta
sunt, donec extrahantur, & ostendant, quid cuiusque sit; ita
hominis fors, in hac vita, adhuc obscura est, & anceps, quoad
mors sortes educit, & patefacit electiones predestinatorum.
Altera expositio ad litteram accedit, & ad lectionem septuagin-
ta interpretum, qui sic habent: In sinum veniunt omnia in-
justis: à Domino autem omnia iusta. Quia igitur sortis
nomine frequenter pars, hereditas, substantia, opes, fortuna
intelliguntur, sensus esse potest, sortes, diuitie, & bona tem-
poralia impijs, quibus omnia, in hac vita, ex animi sententia
contingunt, mittuntur in sinum, sed hac eorum felicitas
haud magni est facienda; quia à Domino omnia iusta; &
sortes ita temperantur, ut malis quidem ac iniustis fortunas,
& prosperitatem, bonis autem labores & arumnas admetiatur;
sed sortes istas tam dissimiles, tandem ad trutinam & equali-
tatem, componat. Siquidem fluxam huius vite beatitudinem,
in impijs, aeterna calamitate; perbreuem miseriam autem &
laborem, in pijs, perpetua felicitate compensat.

Tertia

Tertia explicatio, & communis, & ad nostrum hunc tra-
ctatum maxime pertinens est, de sortitione, cuius tria possunt
constitui genera. Sunt enim sortes diuinatoriae, consulto-
riae, & diuisoriae. Dicuntur autem haec sortes propriae, cum
aliquid sit, ut, eius euentu considerato, aliquid occul-
tum innotescat. Quare si indagetur, iudicio sortium, quid
cui sit exhibendum; siue illud sit res possessa, siue sit
honor, seu dignitas, seu poena, aut actio aliqua, voca-
tur fors diuisoria. Si autem inquiretur, quid agere
oporteat, vocatur fors consultoria. Si vero quaeratur,
quid sit futurum, vocatur fors diuinatoria. Quae
ultima dua ex institutione DEI, ad eius voluntatem exqui-
rendam, vltatissime fuerunt, apud Hebraeos. Christianos,
S. Thomas monet 1. actus hominum, qui ad sortes requiruntur,
non pendere à dispositione stellarum, adeoque nec sortes in-
de temperari; nec sortium iudicia inde licite posse pati. 2. Va-
nè etiam expectari à Fortuna. 3. Desiderari impie à caco demo-
ne. 4. Expectari etiam in quatuor casibus male à Deo; si sine
vlla necessitate, ad sortes recurratur; & adeò Deus tentetur;
si quis etiam in necessitate, absque reuerentia Dei, sortibus
vtatur: si diuina oracula, & sacra littera, ad terrena negotia
conuertantur: si in electionibus Ecclesiasticis, qua ex Spiritus
S. inspiratione fieri debent, aliqui sortibus vtantur. Secus
autem est in temporalibus dignitatibus, quae ad terrena
disponenda ordinantur, atque in quarum electione ple-
rumque homines sortibus vtuntur, sicut & in tempora-
lium rerum diuisione. Si verò necessitas immincat, li-
citur est, cum debita reuerentia sortibus diuinum iu-
dicium implorare. Ne quis ergo existimet, aliquam inesse
sortibus ipsi vim diuinandi, quando videt earum iudicia,
res certo declarari aut desinere, Salomon ait, sortes à Domino
temperari, atque ea propter iudicium earum, in prouidentiam
diuinam

S. Thom. 2. 2.
q. 95. a. 3.

S. Augustin.
epist. 119.

diuinam referendum, cui libet aliquando per sortes, rerum euentus manifestare. Non igitur astris, non Fortuna tribuendum erat, quòd hac potius, quàm illa fors, olim tempore Salomonis prodiret, sed Numinis consilio & moderationi, ex cuius institutione diuinaria sortes solennes fuere, quemadmodum & consultoria, & diuisoria, ut aded tunc harum sortium iudicia, diuinum iudicium esse crederentur; quod quicumque habent, non habent causam conquerendi.

At numquid sortes ita à Domino temperantur, ut omnis sortitio ex Dei moderatione & dispositione perficiatur? etiam hoc tempore? etiam non iussa? etiam illicita? cuius usus hoc ipso suaderetur, si diceretur, speciali Domini arbitrio providentiæ regi. Videretur enim fors ea, qua diuina voluntati maxime congrua sunt, semper enuntiare. Duplex hic Dei providentia considerandam se offert: generalis una, altera specialis; quarum si non hæc, tamen illa cum rebus omnibus coniuncta est. Generalis vocari solet, qua Deus res omnes, juxta naturalium causarum exigentiam moderatur. Specialis, qua res, singulari consilio, perficit, & ad finem aliquem bonum instituit. Quamquam igitur non solum diabolica sortes, ut Deo aduersæ, cauenda sunt; sed etiam non omnium sortium licitarum iudicia, speciali Dei consilio reguntur; cadunt tamen omnes etiam illicita sortes sub providentiam Dei generalem, cuius est, totam mundi gubernationem disponere: prædestinare: reprobare, &c. Cum igitur sortes ex se temerarie sint, atq; incerta, fit ut providentia diuina circa eas generalis existat: sic aleas ad eum modum cadere sinit, quo ipsa jacentis manus impulit. Sæpe tamen etiam interuenit providentia specialis, qua Deus sortes, singulari consilio, temperat; & non euenire permittit, sicut ille fortasse per se caderent, aut manus postulares educentis, sed ad bonum ipse finem dirigit, ut vel tristi damno cautiorem, vel felici lucro liberaliorem reddat aleatorem; aut
etiam

etiam à ludo penitus posthac abstinentem. Lusitanus miles² alea ludens sexcentos aureos amiserat. Igitur tristis & inops consilij auxiliijque ad Franciscum (Xauerium) confugit. Tum ille ex veneno ipso medicinam morbi petendam ratus, aleam ab eo poscit: suaque manu permissam reddens repetere ludum jubet, eo, quod reliquum ludus fecerat, amissa recuperaturum. Non fefellit. Repentè mutata cum auctore ludi fors: & miles secundo vsus ludo cuncta recuperavit. Suo recepto: ludere pergentem Franciscus inhibuit, nec miles abnuit, sed beneficij memor salubribus eius præceptis impense paruit. Quin etiam vltro promisit, se in posterum numquam alea lusurum: & extitit promissi fides: ex eo tempore aleam in manus sumere sustinuit numquam: tantum illius ludi odium cum ceperat, auctore Xauerio.

Horati Tur-
felin. lib. 6.
cap. 2. de vita
S. Francise.
Xauerij.

Quis, in hac alea, manum Dei non agnoscat? sicut & in altero ludo, quo Lutetia, Doctoris egregij animam lucratus est S. Ignatius Loyola. Nam cum eius ludi nec consuetudinem haberet, nec artem; instante tamen, & urgente, & pertinaciter efflagitante Doctore, in lusum tandem, sed serium, consensit Ignatius; itaq; feliciter globulum ludentis in mensa, ludentem autem ipsum in pœnitentia saccum coniecit, ut, qui aderas, identidem diceret: Domine Doctor, digitus DEI est hic. En digitum, en manum Dei ludentis in orbe terrarum. Quamobrem etsi sortes temerariae sint ex se, ac dubia, justas tamen habet caussas diuina sapientia, cur eas vel infeliciter subinde prosperas esse velit, vel feliciter infortunatas. Itaque speciali prouidentia illas regit, ut jam in eis, à parte rei, non sit temeritas, sed consilium & ordo. Qua de causa dicuntur à Domino temperari: & in Hebraico textu: à Domino iudicium earum. Hac, qui perpendet, nulla alia regula indigebit, ut sciat, quibus sortibus, & quatenus, & quomodo sit utendum, vel

Petr. Ribad.
de vita S. Ig-
nat. l. 3. c. 10.

abstinendum; itemq; nullum non sua sorte contentum esse oportere.

S. VII.

TOMI SECUNDI PRIMA PARS, A CAPITE PRIMO vsque ad caput vigesimum primum deducta, quid, & cur de Mundo & mundi Partibus tractet?

Homine dignissima occupatio est, consideratio Mundi. Ea enim & intelligenti maxime conuenit, & utilissima est cupienti venire ad veritatem. Clare in hac vita, Deum nemo in-
Rom. 1. 20. *tuetur: per vestigia itaque est indagandus. Inuisibilia enim ipsius à creatura Mundi, per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque eius virtus & diuinitas. Inuisibilia sunt, aternitas, immensitas, bonitas, aqutitas, scientia & prouidentia Dei: virtus est omnipotentia, quæ tamquam causa rerum efficiens Mundum produxit, & huc vsque sapientissime, benignissime, iustissime gubernauit. Diuinitas est ipsa Dei essentia & maiestas, velut primi ac perfectissimi entis, à quo omnia pendunt; ut summo Effectore; ad quem omnia tendunt, ut ad supremum bonum atque ultimum finem; gratiarum actione, precibus, votis, sacrificijs, maxime colendum. Siquidem à magnitudine speciei & creaturæ cognoscibiliter poterit Creator horum videri; dum ex ijs quæ facta oculus corporis videt, mens ad ipsum factorem ratiocinatione ascendit; colligitq; naturali etiam lumine, Deum esse unum, esse liberum, habere prouidentiam, circa singulos, & circa vniuersos. Vnde & Trismegistus dixit, Mundum esse librum diuinitatis, & speculum diuinorum.*
Sap. 13. 5. *In hoc libro studere, hominis & officium, & labor est.*
S. Thom. 3. p. q. 1. a. 1. S. Dionys. c. 7. de diuin. rom. *Vidi afflictionem; quam dedit Deus filijs hominum, ut distendatur in ea. Cuncta fecit bona, in tempore suo, & mundum tradidit disputationi eorum. Sed non perinde*
Ecclef. 3. 10. *omnes*

omnes dispuerunt. Sicut iaculatores quidam scopum sagittis tangunt, quidam ne oculo quidam recte destinant; Ita nonnulli, per ea, quae facta sunt, factorem cognoscunt; alij in reprobum sensum dati, deserta vera rationis via, longissime aberraverunt. Ita ut sint inexcusabiles. Quia, cum co-

Rom. 1. 23.

gnouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt (Conditori pro Mundi fabrica, suisq; ar-
rertis omnium ad suum usum creatione, conseruatione, iu-
stissimoq; regimine) sed euauerunt, in cogitationibus
suis, & obscuratum est cor insipiens eorum: dicentes
enim se esse sapientes, stulti facti sunt: ad eod vt Simon,
Menander, Cerinthus, Saturniani, Valentiniani, Archon-
tici, Mundum à Deo factum negarint; Priscilliani autem
à maligno Principe fabricatum affirmarint, ob tot mala sci-
licet, quae viderunt in eo contingere. Veteres autem illi, de
quibus D. Paulus loquitur, etiam mutauerunt gloriam in-
corruptibilis Dei in similitudinem imaginis corrupti-
bilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & ser-
pentium. Siquidem, teste S. Augustino, aues, serpentes, fe-
les, crocodilos; immò allia, porros, & herbas; quin & Stercu-
tium, Cloacinam, Pestem, Febrem, & longè absurdiora, Nu-
minum loco, habuerunt; in sole cacutientes, more noctuarum.

Vide Iacobū
Sirmondum
in Praeclina
lib. 1. de hæ-
resibus.

S. Augustin.
lib. 3. de ciu.
c. 12. & lib. 4.
c. 10. & l. 18.
cap. 15.

Eph. 5. 8.
1. Tim. 6. 16.

Aquilas imitati sapientes, vt filij lucis ambulauerunt; atque vel ex umbris etiam eum deprehenderunt, qui lucem habitat inaccessibilem. Nam vel Orpheus hoc oraculum fudit: Mundi machina est musica, & admirabilis consonantia, prædicans & laudans Deum. Nec aliud fuit illa musica calorum, quam Pythagoras prædicauit; cuius illa sunt:

Magna, nec ingenijs inuestigata piorum,

Quid. lib. 15.
Metam.

Quæq; diu latuere, canam; iuuat ire per alta

Astra, iuuat terris, & inerti sede relicta,

Nube vehi, validique humeris insistere Atlantis:
Palantesque homines passim, ac rationis egentes
Despectare procul, trepidosque obitumque timentes.
Sic exhortari, seriemque euoluere fati.

*Sed multo profundius in Dei arcana penetrauit Ezechiel, qui
& gloriam Dei, & hominum Dei iram prouocantium idola ut,
Ezech. 8. 3. velut ex alto, contempleretur, sublimis ductus est. Et emis-*
sa similitudo manus, inquit, apprehendit me in cincin-
no capitis mei: & eleuauit me spiritus inter terram & cæ-
lum. *David quoque, siue pluuia caderent, siue plantas vre-*
rent pruina, siue etiam fulgura pramicarent, semper dixit:

Psal. 18. 3.

*Phil. de unit.
Dei.*

*Prosper. lib. 2.
de vocat.*

Gent. cap. 1.

*qui liber ma-
le ascribitur*

S. Ambrosio.

Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius an-
nuntiat firmamentum. *Et Philo, Dei templum, ait, al-*
terum summum verumque existimandum est, Mundus
scilicet hic vniuersus, cuius sacrarium sit cælum, qui to-
ta rerum natura præstantissimus; donaria verò sint fide-
ra; sacerdotes & aditui sint potestates Angelicæ, ratio-
ne sinceritatis vnitati similes. Alterum verò templum
est manufactum. *Consonat Prosper, his verbis: Quod est*
testimonium, quod semper Domino deseruiuit, & num-
quam de eius bonitate, ac potestate conticuit; nisi ipsa
totius Mundi inenarrabilis pulchritudo, & inenarrabi-
lium beneficiorum eius diues & ordinata largitio? per
quam humanis cordibus quædam æternæ legis tabulæ
præbebantur, ut in paginis elementorum, & volumini-
bus temporum, communis & publica diuinæ institutio-
nis doctrina legeretur. Cælum ergo, mare, terra, & om-
nia quæ in eis sunt, consono species suæ ordinatio-
nisque concentu protestabantur gloriam Dei, & præ-
dicatione perpetua maiestatem sui loquebantur aucto-
ris, & tamen maximus hominum numerus hanc vo-
cem non intellexit. *Intellexit autem S. Antonius, intelle-*
xit Pau-

xit Paulus simplex, intellexit Hilarion; intellexit Augustinus, S. Athanas.
eum diceret: Cæli & terræ clamant, Domine, ut amemus in vita Antea-
te. Fecisti nos, Domine ad te, & inquietum est cor no- nij. S. Augu-
strum, donec requiescat in te. Intellexit & humilis S. Fran- stin l. i. con-
viscus, & S. Benedictus, de quo S. Gregorius hæc habet: Alio fess. c. 3.
 quoque tempore Seruandus Diaconus atq; Abbas eius S. Gregor l. 2.
 monasterij, quod in Campaniæ partibus à Liberio quon- dial. c. 35.
 dam Patrio fuerat constructum, ad eum visitationis
 gratia, ex more, venire consueuerat. Eius quippe mo-
 nasterium frequentabat, ut quia idem quoq; vir doctri-
 na gratiæ cælestis influebat, dulcia sibi inuicem vitæ ver-
 ba transfunderent, & suauem cibum cælestis patriæ,
 quem adhuc perfectè gaudendo non poterant, saltim
 suspirando gustarent. Cumq; hora iam quietis exigeret,
 in cuius turris superioribus se venerabilis Benedictus, in
 eius quoque inferioribus se Seruandus Diaconus collo-
 cauit, quò videlicet in loca inferiora ad superiora per-
 tius continuabat ascensus. Ante eandem verò turrim
 largius erat habitaculum, in quo vtriusq; discipuli quies-
 cebant. Cumq; vir Dei Benedictus quiescentibus adhuc
 fratribus, instans vigilijs nocturnæ orationis tempore,
 peruenisset ad fenestram, stans & omnipotentem Deum
 deprecans, subito in tempesta noctis hora, respiciens,
 vidit factam lucem de super cunctas noctis tenebras ef-
 fugasse, tantòque splendore clarescere, ut diem vince-
 ret lux illa, quæ in tenebris radiasset. Mira autem res val-
 de, in hac speculatione, secuta est: quia sicut post ipse
 narravit, omnis etiam Mundus, velut sub vno solis ra-
 dio, collectus, ante oculos eius adductus est. Qui ve-
 nerabilis Pater dum intentam oculorum aciem in hoc
 splendore coruscæ lucis infigeret, vidit Germani Ca-
 puani Episcopi animam, in sphæra ignea, ab angelis, in
 cælum

cælum ferri. Tunc tanti sibi testem volens adhibere miraculi, Seruandum Diaconum iterato bis, terq; eius nomine, cum clamoris magnitudine, vocauit. Cùmq; ille fuisset insolito tanti viri clamore turbatus, ascendit, respexit, partemque iam lucis exiguam vidit. *Nempe, ut in calo, vnus beatorum, altero clarius Deum à facie in faciem intuetur; ita & in terris, dispares oculi, non eadem claritate, diuinam iustitiam & bonitatem, in hoc Mundo, & eius Partibus deprehendunt. Digitum igitur intendere necesse est, ut videant mortales, quid sit, in Mundo atque eius Partibus, videndum.*

§. VIII.

PARS SECUNDA SECUNDI TOMI A VIGESIMO

mo primo capite vsque ad quadragesimum septimum, car. de faustis & infautis matrimonijs tractet?

Iustum esse Numen, in Mundi huius gubernatione, atque etiam in iratis Mundi partibus benignum, huc vsque ostendimus; nunc etiam eiusdem aequitatem demonstrabimus in incolis Mundi; & quidem in illis primo, quibus dictum est:

Genes. 1. 28.

Crescite & multiplicamini, & replete terram, & subiicite eam, & dominamini piscibus maris, & volatilibus cæli, & vniuersis animantibus, quæ mouentur super terram. Qui sunt autem isti, nisi coniuges? quorum statum atque condicionem à Deo profectam merito laudaueris; est enim status honestate plenus, utilitate referuus, propagando humano generi necessarius; mirua charitate iucundus.

Propert. l. 2.
eleg. 15.

Exemplo iunctæ tibi sint in amore columbæ,

Masculus & tutum femina coniugium.

Vis videre, quàm tutum, s. Paulum audi. Si non se continent, nubant. Melius est enim nubere, quàm vri. Sæpe anibus prestat includi, quàm vagari. Mulier, dum nolunt domi coerceri, foris lacerantur: illa ipsa columba, quam Noë à se dimisit

dimisit, cum non inuenisset, vbi requiesceret pes eius, reuerfa est ad eum in arcam. Arca illi pro cauea fuit, extra eam mortem bibisset in diluuij aquis. Ita multi & multa sine nuptijs perirent, matrimonijs seruantur, coniugali vinculo in bonum suum ligati. Et seruantur quidem nonnulli in columbina innocentia & simplicitate. Qua de caussa D. Damascenus S. Ioachim & Annam, ob castissimum matrimonium, appellat par turturum, quibus tota creatura obstructa sit, tamquam Matris Dei progenitoribus, gratias agere. De quibus ipsa Dei Mater ad S. Brigittam in hunc modum est locuta: Meus Filius coniugium mei patris matrisque tanta castitate copulauit, vt tunc nullum, in toto orbe castius matrimonium esset. Ex amore DEI, & Angeli indicio conuenerunt, non ex voluntate carnis ac voluptatis. Cum Deus omnia matrimonia, ab Adamo vsque ad nouissimum diem, futura ante oculos poneret, non vidit vllum aliud matrimonium, quod sit in amore Dei & honestate comparandum cum matrimonio Ioachimi & Annæ. Quamobrem placuit, vt ex hoc coniugio corpus Matris Dei nasceretur. Ob hæc talia Mundi Architectus, qui fecit omnia bene, merito etiam potest, debetque in Matrimonijs predicari.

Marc. 7. 37.

Et quidem hoc facile est, in Matrimonijs faustis, iuxta illud: Confitebitur tibi, cum benefeceris ei. Quando serenum est, & sol latus, etiam rana exultant in supremis aquis capita attolentes; ast vbi calum nubes contrahunt, ac pluuia diem fœdant, tum in ima refugiunt, & sub turpi limo se condunt. Ita mortales plurimi in latis rebus Deum laudant, cum autem fortuna veritur, cum tristia eueniunt, cum lachryma cadunt, tum Diras serunt & execrationes, neq. jam dentes vibrant in Alastorem dumtaxat, sed in ipsum non raro Mundi Conditorem. Quamobrem sicut facile est, Deum in Matrimo-

Psal. 48. 19.

nys,

nys, quæ sunt felicia, laudibus celebrare; ita prorsus excelsè oportet animo esse illum, qui cum in infauftum Matrimonium incidit, non reprehendit Matrimoniorum institutorem. Audimus enim frequenter, immo nihil frequentius, quàm coniugum querelas. Iam vir uxorem; jam uxor, apud vicinos omnes accusat virum. Nec satis est, proclamat, infamat, execratur. Et crescit malum; à viro vel ab uxore, ad omnes viros vel feminas vituperandas, & totum sexum à Mundo proferibendum venit. Hinc deniq; contumelia in ipsum Vniuersi Dominum redundant. Atqui ille, cui non minor ex iustitia, quàm bonitate gloria debetur, semper est laudabilis, siue faulta, siue infaulta matrimonia largiatur. In faustis suam declarat bonitatem, in infaultis equitatem. Quin & in his bonus est. Multis enim mala uxor, si non debita, saltem utilis fuit. Quid peius fuit uxore lobi? Hunc quia artificiosissimè voluit aggredi cacodamon, conatus est illum procellis semper maioribus quatere. Abstulit illi boves; abegit asinas; oves fulminibus mactauit; camelos abduxit; seruos ferro occidit; utq; cresceret calamitatis atrocitas, tandem conuiuantes filios & filias illius, ruina miserabili oppressit. Quid potuit grauius superesse, quo in fortissimum virum arietaret? Satan censuit mulierem his omnibus machinis catapultam esse longè potentiorē. Nam etiam postquam corpore eius pessimè afflictō nihil effecit, uxorem illi suam immisit, tamquam Orci Furiam, qua dixit: Adhuc tu permanes in simplicitate tua? Benedic Deo, & morete. Simili catapultæ serpens antiquus etiam Adamum quassauit. Fortior tamen fuit lob, qui quoniam non passus est se labefactari, nonnè illi profuit uxor? Siquidem mala illum bonum, & stulta ipsa illum ostendit fuisse sapientem. Alia complura ex infaultis matrimonijs bona consequi, atq; inde etiam viduitatis, virginitatis, & vniuersim cælibatûs excellentiam clarè doceri, docebo sequenti tractatu: qui utinam, quemad-

Iob. 1. 14.

Iob. 2. 9.

quemadmodum Lectores habiturus est curiosos, sic etiam dociles nanciscatur! Qui non discet nuptijs meliora præferre, saltem monebitur, ne nuptias incante tractet, aut, si in retia atq; insidiosos casses incidit, quod non potest vitare, docebitur tolerare. Hæc est utilitas fescenninorum; quorum quod vel ipsa Dea olim participes non essent, discuntur, teste Arnobio, perturbasse discordijs omnia. Tanti enim fecerunt antiqui conubialia monita, ut illa ipsa matrimonia infaulta arbitrentur, in quorum nuptijs

Arnob. lib. 4.
Aduers. Gen-
tes. n. 176.

Non soliti lusere sales; nec more Sabino
Excepit tristis conuicia festa maritus?

Lucan. lib. II.

§. IX.

TOMI SECUNDI PARS TERTIA, A CAPITE QUADRAGESIMO SEPTIMO, vsque ad finem. Quamobrem de Monstris, & monstris, ac Quid differat?

Monstra dicere, & monstra narrare, seu Τερατολογειν, ut Græci loquuntur, vix de causis homines solent. Quia enim curiosorum cibus est, noua atq; mirabilia audire, quidam res prodigiosas memorant, ut earum narratione aures curiosorum pascant. Alij, ut res raras, monstra capitibus coronatis offerunt, quibus, eorum gratiam captant. Qualia monstra multa, ex vtraq; India, vel descripta, vel missa sunt ad Reges Hispaniarum. Alij, in his ipsis colligendis, industriam, potentiam, vel magnificentiam suam demonstrant; ut olim Romani Imperatores, in bellis, aliusue bestijs theatro inducendis. Ita Leonum simul plurium pugnam, Romæ princeps dedit Q. Scæuola P. filius in curuli ædilitate. Centum autem iubatorum primus omnium L. Sylla, qui postea dictator fuit, in Prætura. Post eum Pompeius Magnus in circo DC. in ijs iubatorum CCCV. Cæsar dictator CCCC. Probus Imp. mille; item mille Leopardorum, mille seruorum; mille aprorum; mille ibicum; mille struthionum.

Plin lib. 8.
Nat. hist.
cap. 26.

Lamprid. in
cor. vita.

Atque, ne in paruis ostendis vanitas deesset; Heliogabalus collegit mille mustelas; totidem forices; decem millia murium; decem millia pondo araneorum, & muscarum; monstrosa viiq; prodigialitate; & inutili vanitate. *Iudic. 15. 4.* Alio sine Samson cepit trecentas vulpes, caudasque earum iunxit ad caudas, & faces ligauit in medio: quas igne succendens, dimisit, vt huc illucque discurrerent. *Gen. 7. 14.* Aliam ob causam, Noë in arcam coëgit omne animal, secundum genus suum; nimirum, vt Vniuersi Conditor, eiusdem etiam Vniuersi Conseruator esset, & in illis etiam animantibus, post diluuium, à mortalibus laudaretur.

Quamobrem, sicut Noë in arcam, ita omnis forme animalia in Mundum collegit Deus; inter quæ & monstra subinde reperiuntur; quæ quia à consueti natura ordine, ac præsertim à matrimoniorum sine videntur aberrare, vulgò non solum putantur contaminare pulchritudinem creaturarum, sed etiam existimantur diuina bonitati atque aequitati minus conuenire. Igitur isti laborem ex labore serunt, dum mala & pati coguntur, & malè patiuntur; atq; idcirco in omni, vt prouerbio fertur, fabula Dadali execrationem admiscunt. Sed humi serpunt isti, neque mentem ad diuina attollunt, vt cognoscant, quam sapientes sint celestis Architecti cogitationes, quam iusta consilia; quæ norunt etiam his ipsis Mundo quisquilijs ornatum conciliare, hominiq; stimulum admouere, ad diuinam maiestatem cum timore & tremore venerandam.

Itaq; non certatur de oleastro, non de nugis, aut corollis, quando de MONSTRIS aut MONSTROSIS agitur; ipsa diuina iudicia in trutinam veniunt, ipsa Numinis laus & gloria divulgatur & amplificatur, quando eiusmodi opera ducuntur in questionem. Semper enim altissima prouidentia, iustitia, aut misericordia latentis vena deprehenditur. Hinc multis sacra pagine locis hæc meditatio præscribitur: Ausculta hæc, Iob:

Job: sta, & considera mirabilia Dei. *Et ad Tobiam eiusq;* Iob. 37. 14.
familiam, valedicens angelus ait: Vos autem benedicite Tob. 12. 20.
 Deum, & narrate omnia mirabilia eius. *In celebri quoq;*
illa Davidis musica istud carmen canebatur: Confitemini 1. Paral. 16. 8.
 Domino, & inuocate nomen eius: notas facite in po-
 pulis adinventiones eius. Cantate ei, & psallite ei: &
 narrate omnia mirabilia eius. *Iterumq;* Cantate Domi- Ibid. 7. 23.
 no omnis terra: annuntiate ex die in diem salutare eius.
 Narrate in gentibus gloriam eius: in cunctis populis mi-
 rabilia eius. Quia magnus Dominus, & laudabilis nimis:
 & horribilis super omnes deos. *Apud Esaram quoque:* 2. Esdr. 9. 10.
 Dediti signa atque portenta in Pharaone, & in vniuer-
 sis seruis eius, & in omni populo terræ illius: cognoui-
 sti enim quia superbè egerant contra eos: & fecisti tibi
 nomen, sicut & in hac die. *Quin & David ipse:* Memen- Psal. 104. 5.
 tote mirabilium eius, quæ fecit: prodigia eius, & iudicia
 oris eius. *Deniq;* *ne longum faciã, ipse rex Nabuchodonosor, ex*
hoc MONSTRORVM censu cætuq; liberatus, *mentiq;* restitutus,
quasi de profundo somno euigilans dixit: Ego Nabuchodo- Dan. 4. 33.
 nosor oculos meos ad cælum leuavi, & sensus meus
 redditus est mihi: & Altissimo benedixi, & viuentem
 in sempiternum laudavi, & glorificaui: quia potestas
 eius, potestas sempiterna, & regnum eius in generatio-
 nem, & generationem. Et omnes habitatores terræ
 apud eum in nihilum reputati sunt: juxta voluntatem
 enim suam facit tam in virtutibus cæli, quàm in habita-
 toribus terræ: & non est, qui resistat manui eius, & dicat
 ei: Quare fecisti? In ipso tempore sensus meus reuersus
 est ad me, & ad honorem regni mei decoremque per-
 ueni: & figura mea reuersa est ad me: & optimates mei
 requisierunt me, & in regno meo restitutus sum: &
 magnificentia amplior addita est mihi, Nunc igitur.

ego Nabuchodonosor laudo, & magnifico, & glorifico regem cæli: quia omnia opera eius vera, & viæ eius iudicia, & gradientes in superbia potest humiliare.

Hunc fructum è MONSTRIS & MONSTROSIS decerpere mense est; hinc Monstra Deum refero.

Attonitum monstris vulgus, si curiositatem his non satiat, sciat, me delectum, non numerum quasisse. Haud enim ignoro Conradi Lycosthenis copias; haud nescio ostenta Iulij Obsequentiis; neq; mihi ignota sunt monstra Arnaldi Sorbini, quæ à temporibus Constantini huc usq; ortum habuerunt; aut senturia quas Schenck in observationibus Medicis collegit; vel quæ Martinus Weinreichius, de ortu monstrorum Lypsia An. 1595. edidit; neq; Alcoranus Turcicus Schweickheri Norimbergici, qui plenus est monstris. Habent isti plurima, quæ ego omisi; sed & ego pleraque discussio, quæ neque illi attigerunt.

§. X.

TOMI TERTII PARS PRIMA, A CAPITE PRIMO usque ad decimum octavum, cur, & quid de Disitijs & Paupertate agatur.

Verè rectèq; iudex vocatur Mundi Gubernator. Talent
eum omnes agnoverunt sapientes. DAVS iudex iustus, for-
 Psal. 7. 12. *tis & patiens, numquid irascitur per singulos dies? ais*
regius Psalter. Iudicat Deus in calo, iudicat in terra. Hinc
 Psal. 49. 6. *dicitur: Et annuntiabunt cæli iustitiam eius, quoniam*
Deus iudex est, qui superbum Angelum inde deiecit. Hinc
 Psal. 67. 6. *in laudes eius excitantur terrigena illis verbu: Exultate in*
conspectu eius, turbabuntur à facie eius, patris orpha-
 Eccli. 35. 15. *norum, & iudicis viduarum, quos iniqui oppressum eunt.*
 Isa. 33. 23. *Noli inspicere sacrificium iniustum, quoniam Domi-*
nus iudex est, & non est apud illum gloria personæ. Es-
ter, Dominus rex noster. Dominus legifer nos-
ter, Dominus rex noster. Ieremias quoque ita loquentem
inducit:

inducit: Ego sum iudex, & testis, dicit Dominus. Vt alios Ierem. 29. 29.
quàm plurimos omittam, Paulus Iudicem omnium D E V M Hebr. 12. 22.
nominat.

Datur autem illi hic titulus ob varia iudicia illius. Nam
& Angelos in calo, & primos parentes in paradiso, & omnes
homines in hoc Mundo, & defunctos post hanc vitam iudica-
uit; iudicaturusque est omnes aliquando creaturas intellectu
praditas, in publico totius Mundi theatro. Hec iudicia enume-
rauit etiam D. Augustinus, exposuitq; illis verbis. Ideò, cum D. Augustin.
diem iudicij Dei dicimus, addimus vltimum, vel no- lib. 20. de ci-
uissimum: quia & nunc iudicat, & ab humani generis uit. cap. 6.
initio iudicauit, dimittens de Paradiso, & à ligno vitæ se-
parans primos homines peccati magni perpetratores:
immò etiam quando angelis peccantibus non pepercit,
quorum princeps homines à seipso subuersus inuidendo
subuertit, proculdubio iudicauit. Nec sine illius alto ju-
stoque iudicio, & in hoc aëreo calo, & in terris, & dæ-
monum, & hominum miserima vita est erroribus
ærumnisque plenissima. Verùm, etsi nemo peccasset,
non sine bono rectoque iudicio Deus vniuersam ratio-
nalem creaturam perseverantissimè sibi domino sue
coherentem in æterna beatitudine retineret. Iudicat
etiam, non solùm vniuersaliter de genere dæmonum at-
que hominum, vt miseri sint, propter primorum meri-
tum peccatorum: sed etiam de singulorum operibus
proprijs, quæ gerunt arbitrio voluntatis. Nam & dæ-
mones, ne torqueantur, precantur. Nec vtique iniuste
vel parcitur eis, vel pro sua quiq; improbitate torquen-
tur. Et homines plerumque apertè, semper occultè
luunt pro suis factis diuinitus pœnas: siue in hac vita,
siue post mortem: quamuis nullus hominum agat rectè,
nisi diuino adiuuetur auxilio: nullus dæmonum agat
iniquè,

iniquè, nisi diuino eodemque iustissimo DEI iudicio permittatur. Sicut enim ait Apostolus: Non est iniquitas apud Deum.

De primis illis Dei iudicijs alibi jam differui; de ultimo, Deo dante, uti & de particulari uniuscuiusque, post obitum iudicio, breui aliquot libri sequentur: de medijs autem sex jam partes dedi, seu duos tomos, in quibus ostendi, ad Conditorum Mundi pertinere, ut, quod sapientissimè fabricauit, idem prouidentissimè conseruet, summas, & iustitia, & bonitate gubernet, nulla Dea, quam vulgus Fortunam vocat, partem regiminis vsurpante, nullis Casibus, nullis Sortibus, nullo Facto, ei quidquam prescribente, aut scepro eius manum injiciente. Itaque tunc precipuè verum est, magna negotia magnis adiutoribus egerere, quando ad immensam potentiam venitur. Unde conficitur, nihil fieri sine Deo. Quod si ita est, uti esse fatentur omnes sapientes, rursus necesse est, omnia, quae in Mundo hoc fiunt, non fieri nisi Deo perspicacissimè vidente, prouidentissimè disponente, sapientissimè ordinante, iustissimè immittente, vel aequissimè permittente. Omnibus enim mobilibus mobilior est sapientia: attingit autem vbique propter suam munditiam. Vapor est enim virtutis Dei, & emanatio quaedam est claritatis omnipotentis Dei sincera: & ideo nihil inquinatum in eam incurrit. Candor est enim lucis aeternæ, & speculum sine macula DEI maiestatis, & imago bonitatis illius. Itaque demonstrandum fuit, quo modo haec in Mundo, & partibus Mundi magni vel bonitas, vel maiestas reluceret; qua ratione item, in paruo mundo, seu homine, ac propagatione illius (qua legitime non nisi per matrimonia contingit) cerneretur, cum fausta quaedam, quaedam infauista esse videamus. Denique, num Monstra, quae sunt quidam naturae errores, & ipsa Numinis bonitatem atque aequitatem commendent.

Soplat

Hec

Hæc omnia vel in vno lobo, viro simplicitatis generosissima, tamquam in quodam diuini artificij compendio, mortalibus agnoscenda proposita sunt. Quamquam neque hæc ipsa omnia sint, quæ in diuinorum iudiciorum thesauro spectari possunt. Longè plura maioraq̃ restant, vel in ipso quoque lobo consideranda, in quibus utiliter scrutandis materiam habet humana admiratio. Nam præter Mundum Mundiq̃ partes, & incolas earum, multa sunt, quæ hominibus accidunt, non sine nutu diuino, nec tamen perspicuam videntur habere causam, ob quam diuini iudicij bonitatem, aut equitatem possimus predicare. Sunt enim in Mundo opes, & paupertas; est eopia & inopia; sunt deliciae & fames; sunt dignitates & infamia; sunt voluptates & dolores; pax & bellum; sanitas & morbi; vita & mors. Deniq̃ si erit malum in ciuitate, quod Dominus non fecerit? ait Propheta. Cur igitur opulentissimus lob ad incitas est reductus? cur cum hostes spoliauerunt? cur de opiparis opsonijs, vino, ornamentis, maximis optumitatibus ad simum deiectus est? cur ignominijs, morbisque oppletus? Nonne hæc omnia ei tormenta Orcus admonere non potuisset, nisi obtenta à Deo potestate? An quia hæc patitur lob vir iustus, idèd Deus est iniustus? nequaquam; sed in his omnibus summa equitas, summa bonitas, summa sapientia continetur. Quam siæ fictione didici, & sine inuidia communico, & honestatem illius non abscondo. Infinitus enim thesaurus est hominibus: quo qui vsi sunt, participes facti sunt amicitia Dei, propter disciplinae dona commendati. Sed à paupertate ordior, quam fames, & desipientia, & plura mala comitantur; vi inopes primo statim in limine reperiant diuina prouidentia templum, discantq̃ ferendo vincere, quod ferendum est.

Refert Guilielmus Parisiensis hanc ex Æsopo, de arundine & quercu fabulam. Quercus vehementia venti confra-

IV.

Amos 3. 6.

Sap. 7. 13.

V.

Guilielm. Paris. lib. de morib. c. 3.

Etta fuit, arundo verò illæsa permanfit. Admirata igitur quercus confractionem suam, & euasione arundinis, interrogauit arundinem qualiter hoc factum effer? & respondiffe fertur arundo: Quia tu præsumens de fortitudine tua voluifti resistere vento, qui fortior erat te, sicut manifestè ostendit confractio, ego autem cefsi humilians me, & sic euasi. Eadē fabula extat apud Rufum Festum Auianum, ubi canna humilis quercui delapsa & cauffam sciscitanti, cur tam placidè se in suo statu contineret?

Stridula mox blando respondit canna iufurro,
Seque magis tutam debilitate docet.

Tu rapidos (inquit) ventos, sæuasque procellas
Despicias, & totis viribus acta ruis.

Atqui ego surgentes paulatim demoror Austros,
Et quamuis leuibus prouida cedo Notis.

In tua præruptus offendit robora nimbus,

Motibus aura meis ludificata perit.

Hoc volo, ut qui aduersis afflantur ventis, discant se submittere, non opponere. Præstat flecti, quàm frangi; & pati, quàm mori. Quamquam apud quos virtus radices egit, immoti perstant. Nam, ut D. Cyprianus scripsit, Arbor, quæ alta radice fundata est, ventis incumbentibus non mouetur.

S. Cyprian.
ferm. 4. de
mortal.

§. XI.

TOMI TERTII PARS SECUNDA, A CAPITE decimo octauo vsque ad quadragesimum primum. Cur, & quid de Honore hîc disputetur? qui dignis & indignis; iustè vel iniustè; Deo semper iustissimo, datur, negatur, violatur.

Ælian. l. 14.
vvar. c. 13.

Sæpè multumque suis tragœdijs antitheta inferebat Agathon. Ea cum quidam velut emendaturus ex dramatis ipsius tollere vellet: Tu verò, vir magne, inquit, non animaduertis, sic delere te in Agathone
Aga-

Agathonem? Adeò his delectabatur, vt ea suam tragœdiam efficere putaret. *Censuit diuina sapientia idem sibi faciendum, cum mundum hunc conderet, susciperetq; gubernandum. Nam siue naturam consideres, siue mores inspicias, nihil ferè inuenies, nisi antitheta. Opponitur enim frigus calori, & calor frigori, siccitas humiditati, & humiditas siccitati: quæq; his pradita sunt elementa, inter sese pugnant, extinguit enim ignem aqua, & aquam ignis dissoluit in vaporem. Perpetua est vbique varietas & vicissitudo. Iam feruet aestas, iam riget hiems, aliàs ver floribus ornatum effert caput; aliàs Autumnus triumphat fructuum vbertate. Nox & dies, lux & tenebrae semper alternant vices. Nec ipsum calum sibi semper constat, nunc enim serenum est, nunc nubilum; nunc luce terras, nunc imbre perfundit. Hæc antitheta quæ è mundo tollit, mundum ipsum tollit, & diuinae gubernationis sapientia manus inijcit violentas.*

Idem videre est in moribus & casibus humanis. Enimverò, ait S. Chrysostomus, misericors Deus mœstis rebus quædam etiam iucunda permiscuit. Quod certè in sanctis omnibus facit, quos neque tribulationes, neque iucunditates sinit habere continuas: sed tum de aduersis, tum ex prosperis vitam iustorum quasi admirabili varietate contextit. Quod hic quoque eum fecisse considera. Videndo quippe S. Ioseph grauidam Sponsam, in conturbationem incidit maximam: sed adfuit repentè Angelus, timorem prorsus extinguens. Deinde videns Puerum natum, maximâ exultatione repletus est, sed rursus huic etiam gaudio periculum grande successit, cum tota vtrique ciuitas turbaretur, ipse rex fureret, & ad necem puerum quæreret. Sed & hunc mœrorem alia rursus lætitia sub secuta est, apparitio videlicet stellæ, & adoratio magorum. Post hanc quoque iucunditatem

S. Chysoft.
hom. 8. in
Matth.

iterum periculum, iterumque formido. *Quærit, inquit, Herodes animam Pueri, & fugere necesse est, & in longinquum transire. Hæc Antitheta Iosephus, hæc Dei mater, hæc ipse Christus habuit, quæ si quis deleteret, in Iosepho Iosephum, in Maria Mariam, Christum in Christo deleteret: quæ non minùs mons Oliueti, quàm Thabor, ignominiosa crucifixio, quàm gloriosa resurrectio clarificauit. Et in fabulis Ulyssem, Æneam, ipsum denique Herculem, non tantùm victoria, sed etiam pugna ac prælia illustrauerunt. Sapiusq; nominantur Herculei labores, quàm Herculeæ voluptates. D. Gregorium, certè Nazianzenum illum adhuc iuuenem Athenis abeuntem, etsi aliqui castum atque sapientem, tamen longè fecit celebriorem fortuna tristis, quàm iucunda. Nam sauisima tempestate maris iactatus, se vouit Deo seruiturum. O quàm multi ad calum non currerent, nisi in terris iactarentur!*

Gregor. Pre-
byr. in vita S.
Greg.

Sunt igitur non tantum in mundo antitheta, sed etiam profunt. Alij summo loco nati, natalibus suis digna faciunt, Alij terra filij emergunt, & obscuro sanguini clarum nomen pariunt. Quosdam diuitia extollunt; quosdam inopia reddit industrios. Quin plerumque vel ipsa fames aliqui malesuada, ad Deum citius mortales adduxit, quàm saturitas. Difficulter sunt sine Venere, qui colunt Cererem & Bacchum. Rarò à Numine petunt panem quotidianum, qui ineunt conuiuia quotidiana. Vt ergo falco, ex alto aère, redit ad manum aucupis escam ostentantis; ita homo, cui alimenta desunt, currit ad Deum, sicut prodigus ille dicens: Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus, ego autem hîc fame pereor! Surgam & ibo ad patrem meum. Fames igitur orta in regione illa eum ad patrem reduxit, quem abundantia in petulantiam luxurians allegerat, ut in regiones longinquas proficisceretur. Quod ergo vel diuitiarum, vel escarum defectus in decantissima illa Ruth effecit, ut benignissi-

Luc. 15. 17.

mo Booz conciliaretur; id etiam saepe prestat defectus honoris, Psal. 82. 17.
 juxta illud: Imple facies eorum ignominia, & quærent
 nomen tuum, Domine. Quamobrem etiam Honor & Ig-
 nominia; Decus, & Dedecus; Fama & Infamia; Gloria
 & Humilitas sunt inter ea antithera, quæ hunc Mundum
 & iuuant, & ornant. Quod ut de honore facile est credere,
 ita pauci intelligunt, quomodo ignominia atque humilitati
 conveniat. Qui mihi proinde in hac parte sunt instruendi.
 In qua quatuor conabor prestare. Primum est, honorem me-
 ritis rectè à Deo conferri; alterum, iisdem etiam non iniuste
 ab eodem auferri: tertium quosdam ignominia dignos iure ig-
 nominiâ notari, ac proinde conqueri non posse: quartò, alios ho-
 nore dignos ipsam ignominiam omnibus honoribus anteferre;
 qui exemplo suo refutent illud Sartyrici:

Anerit, qui velle recuset

Perf. satyr. 9.

Os populi meruisse?

Refutavit autem ipse Christus luculentè, Tanta est quippe S. Augustin.
tract. 55. in c.
13. 10.
 humanæ humilitatis utilitas, ait S. Augustinus, ut eam
 suo commendaret exemplo etiam diuina sublimitas.
 Iesus ergo cum cognouisset, quia venturi essent, ut ra- Io. 6. 15.
 perent eum, & facerent eum regem, fugit iterum in
 montem ipse solus. Neque tunc tantum fugit, sed à prima
 etate etiam, in stabulo pecoris, non in palatio principis, na-
 scens; vilissima quæque exercens; non cum satrapis, sed inter Io. 13. 15.
 pisces versans, & moriturus denique linteo se praeingens
 missaq; in peluim aqua, pedes discipulorum, & inter eos iuda
 quoque proditoris abluens. Quam virtutem ut discipulos suos
 doceret, illam factò suo coronidem adiecit: Exemplum de-
 di vobis, ut quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis.
 S. Ambrosij verba accipe: In Euangelio, Dominus Iesus S. Ambros.
serm. 10. in
Psal. 118.
 docens virtutem atque insigne patientiæ, ait: Qui te
 percusserit in maxillam, præbe ei & alteram: Vult enim

f

disci-

S. Greg. lib.
17. Moral.

discipulos suos & iniuriarum esse patientes, nec referre facile, ne dum referre potens iniuriam faceret, iudicium humilitatis non exhiberet. Patientia enim humilitatis indicium est. *Itaque duo docuit celestis Magister, & abiecta amare, si contumeliam patiaris; & gloriosa non querere, si rem praeclare geras. Primum David quoque fecit, alterum multi alij. De Davide S. Gregorius: Ecce quem Dominus cunctis singulariter prætulit, sese sub Domino, & exæquando minimis, & abiecta exhibendo contemnit. Non potestas regni ad memoriam reducitur, non subiectorum oculis saltando vilescere metuit, non se honore prælatum ceteris, ante eius arcam, qui honorem dederat, recognoscit. Coram Deo egit vilia, vel extrema, ut illa ex humilitate solidaret, quæ coram hominibus egerat fortia. Quid de eius factis ab alijs sentiatur, ignoro, ego David plus saltantem stupeo, quam pugnantem: pugnando quippe hostes subdidit, saltando coram Domino semet ipsum vicit. Hoc de primo.*

S. Chryf.
hom. 8.
Luc. 17. 10.

Matth. 8. 8.

*Alterum in pluribus demonstrat Chrysostomus in hunc modum. Nolumus extolli, sed nos dicamus inutiles, ut utiles efficiamur. Nam si te quidem dixeris probabilem, licet probabilis existas, inutilis factus es; si verò te nominaueris inutilem, factus es utilis, licet sis improbandus; propterea meritorum obliuisci necessarium est, *Es infra.* Nam & nos seruos habentes, maximè tunc eos acceptos habemus, cum, postquã omnia beneuolè ministrarint, nihil magnum fecisse se censent. Itaque si tu quoque magna vis reddere merita tua, ea ne magna esse putes, & magna tunc erunt. Sic & Centurio dicebat: Non sum dignus ut intres sub tectum meum: & propterea dignus factus est, & admirationi super omnes Iudæos habitus. Sic & Paulus dicens: Non sum dignus vocari*

Apo-

Apſtolus, eſt propter hoc omnium primus factus. Iti-
dem & Ioannes: Non ſum dignus ſoluere corrigiam cal-
ceamenti eius, & ideò amicus quoque fuit ſponſi. Et
manum, quam dixit eſſe calceamento indignam, hanc
ſuper caput ſuum Chriſtus attraxit. Sic & Petrus dice-
bat: Exi à me, quia peccator ſum, Domine, & idcirco
factus eſt Eccleſiæ fundamentum. Nihil enim Deo tam
gratum, quàm cum extremis peccatoribus ſemetipſum
connumerare. Hoc eſt totius ſapientiæ principium;
*quod diſcere, difficile, ſed utile ac neceſſarium eſt; multoq̃ ho-
neſtius, quàm ſtrumam dibapho tegere; aut aſinum veſtire
pelle leonina.*

1. Cor. 15. 9.
Matth. 3. 11.

Luc. 5. 8.

§. XII.

TOMI TERTII PARS TERTIA, A CAPITE QVADRA-
geſimo primo, vſq; ad Quinquageſimum quintum, Quid
ſit Talio, aut lex Talionis, ſeu meſura metiens & re-
metiens tam benè, quàm malefacta?

*Iudiciorum DEI juſtitia clariffimè elucet etiam in retri-
butione, & vel præmiij, vel ſupplicij paritate. Quam & in re,
& in imagine frequenter intuemur. Puerorum ludus eſt, ut
trabitransverſam trabem aſſeremue imponant, æquato ponde-
re ita libratum, ut neque hinc, neque illinc prægrauetur. In-
ſident deinde in extremo utrimq; luſiri, atq; alternis vicibus
jam hac, jam illa parte emergunt, & in altum leuantur; ita ut
viciffim quoq; premantur, & ad terram vſq; descendant. Ad
hunc modum, dum ſe ſe mutuo jactant, & qui alterum aſcen-
ſurus preſſit, & qui deſcenſurus alterum in altum extulit, pa-
ria faciunt, & paria patiuntur. Ludus iſte imago eſt diuina
non ſolum ſapientiæ, ſed etiam æquitatis & juſtitia, qua de ſe
ipſa loquitur: Cum eo (Mundi Conditore) eram cuncta
componens: & delectabar per ſingulos dies, ludens co-
ram eo omni tempore; ludeas in orbe terrarum. Quid
enim*

Prou. 8. 30.

enim memorato puerorum ludo similis est, depressos efferturium, & elatos deprimentium, quàm illud, quod seruator effatus est; Qui se exaltauerit, humiliabitur, & qui se humiliauerit exaltabitur? Nominatim autem: Et tu Capharnaum, namquid vsque in caelum exaltaberis? vsque in infernum descendes. Nimirum superbia, quæ vsq; ad Dei contemptum ascendit, & deprimere vult ipsam diuinitatem, merito digna iudicatur, quæ sit vicissim deicienda. Quo pacto Lucifer summa affectans, ad ima est precipitatus; solio suo excussus, qui ambiuit alienum.

March. 23. 12.
Matth. 23. 23

Hanc talionem etiam Ethnici agnouerunt, apud quos non nemo interrogatus, quid Iuppiter in calo rerum actitaret? respondit: ALIOS ATTOLLIT, ALIOS DEPRIMIT, nulla utique iniuria; & saepe non alia de causa, quàm ut par pari reddat. Quo iudicio sapientissimi quiq; alios & deterruerunt à maleficijs, & ad benefaciendum impulerunt. Apud Comicum fictus Tyndarus Hegioni sic loquitur.

Plaut. in Cæ-
ptiu. Act. 2.
scen. 2.

Tam ego fui ante liber, quàm gnatus tuus.

Tam mihi, quàm illi libertatem hostilis eripuit manus,

Tam ille apud nos seruit, quàm ego nunc hîc apud te seruo,

Est profectò Deus, qui, quæ nos gerimus, auditq; & videt.

Is, uti tu me hîc habueris, proinde illum illic erauerit.

Bene merenti bene profuerit, malè merenti parerit.

Quod plerumq; viuis à Deo euenire, compluribus exemplis docuimus, hoc tractatu. Quin & mortuis contingere sacra Machabæorum historia ostendit in Iasone, qui in sepultos multos abiecerat, ipse igitur, & illamentatus, & insepultus abijcitur,

2. Machab. 9.
10.

citur, sepultura neque peregrina usus, neque patrio sepulchro participans.

Quia autem, apud multos, mores leges perduxerunt jam in potestatem suam, ipsi mores pro legibus habentur. Unde alios jubere facere videmur, quæ ipsi à nobis facienda judicamus. Igitur & alij vicissim cupiunt nos pati, quæ ipsi à nobis patiuntur. Ac, teste Ausonio, Pistaci est dictum:

Parere legi, quisquis legem sanxeris.

Et Lactantius, Quicumque, ait, dat præcepta hominibus, ad vitam moresque fingit: aliorum si quidem bona sunt, quæ præcepit: at ipsi eodem modo viuendum est, quo docet esse viuendum: ne, si aliter ille vixerit, præceptis suis fidem detrahat, leuioremque doctrinam suam faciat, si re ipsa resoluat, quod verbis nitatur astringere. Cùm igitur quis non faciat, quæ præcepit, quæ insolentia est, ut homini libero imponere velit leges, quibus ipse non pareat? Homines enim malunt exempla, quàm verba. Quia loqui facile est, præstare difficile. Si igitur eadem exemplo docenda sunt, quæ docemus verbo, quis non videt talionem? de qua Christus ait: Omnia, quæcumque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc est enim lex & Prophetæ. E diverso autem, quæ non vultis ut faciant vobis homines, nec vos facite illis. Non graue est docere, non difficile mandare, non arduam leges condere; sed opere facere, quod docetur sermone; & exequi mandata, ac parere legibus, hoc opus, hic labor est. Et tamen æquum est. Hinc Seruator ait: Qui soluerit vnũ de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum: qui autem fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum. Nimirum obseruatam sermonis & operis talionem.

Tales doctores ac Legislatores fuere etiam ex Ethnicis multi, immo & Reges. De Alcamene Telecri filio scribit Plu-

archus,

archus,

archus, eum interrogatum, cur munera à Messenijs oblata recusasset? respondisse: Quoniam si recepissem, cum legibus pacem habere non poteram. Hoc responso relato, subiungit Plutarchus: O mentem rege dignam, quæ magno obuiòq; lucro legum auctoritatem anteposuit! Et ubi sunt interim, qui clamant: Quod Principi placuit, legis vigorem habet? Et, Principem dare quidem leges, at non teneri legibus? Putarunt autem multi, eum teneri. Hinc in filijs, immo in seipsis, quod in alios statuerunt, seruari voluerunt. Tennes Tenediorum rex, ex maris periculo seruatus, in quod ob falsam adulterij suspicionem proiectus erat à patre, legem tulit, ut quisquis adulterum deprehendisset, eum securi trucidaret. Deprehenso verò filio ipsius, rogatus rex, quid faciendum esset? respondit, Lege vteretur. Ob hanc causam in altera parte numismatum suorum securim insculpsit, in altera viri atq; mulieris faciem ex vno collo dependentem. Quàm pauci nunc tales parentes inuenirentur? Enimuero inuenti sunt olim, qui legibus ut satisfacerent, neq; filijs, neq; sibi ipsis pepercuerunt. Nihil illis iustitia exemplis fortius. Zaleucus vrbe Locrensiùm à se saluberrimis atque vtilissimis legibus munita, ait Valerius, cum filius eius adulterij crimine damnatus, secundum jus ab ipso custoditum, vtroque oculo carere deberet, ac rota ciuitas in honorem patris pœnæ necessitatem adolescentulo remitteret, aliquamdiu repugnauit: Ad vltimum precibus populi euictus, suo prius, deinde filij oculo eruto, vsum videndi vtrique reliquit. Ita debitum supplicij modum legi reddidit, æquitatis admirabili temperamento, se inter misericordem patrem, & iustum legislatorem partitus. Sed aliquanto Charundæ Thurij præfractior atque abscissior iustitia. Ad vim & cruorem vsque seditiosas conciones ciuium pacauerat; lege cauendo, ut si quis eas

Valer. Max.
lib. 6. c. 5. n. 3

éas cum ferro intrasset, continuò interficeretur. Inter-
 lecto deinde tempore, ex longinquo rure gladio cin-
 ctus domum reperens, subito indicta concione, sicut
 erat, in eam processit; ab eoque qui proximè constite-
 rat, soluta à se legis suæ monitus; Idem ego illam, inquit,
 sanciam, ac protinus ferro, quod habebat, districto in-
 cubuit. Cumque liceret culpam vel dissimulare, vel
 errore defendere; pœnam tamen repræsentare maluit,
 ne quæ fraus iustitiæ fieret. *Simile quiddam de Diocle me-*
morat Diodorus. Et quamvis meritò præfractior hæc atque ab-
scissior vocetur iustitia, immò insania se se ipsos occidentium;
ostendit tamen vel imprudentium error, quam non debeamus à
nostris legibus recedere; & quia facta, seu mores etiam sunt
quodammodo leges, idè, quod alijs facimus, ab alijs expectare.
Diuina igitur sapientia passim nos hanc docet æquitatè. Quam
qui discit, neque agrè fert, si mala pro malis recipiat; neq; be-
ne alijs facere omittit, ut bona vicissim, saltem à Deo reportet.
Sic pro freno pariter, & stimulo est, Legem Talionis meminisse.

Diodor. l. 13:

§. XIII.

TOMI TERTII PARS QVARTA, A CAPITE QVIN-
 quagesimo quinto, vsque ad Finem, Quàm iustas habeat Deus
 Bellorum mittendorum, vel permittendorum
 causas?

Bella cur non passim homines accusent, optentq; finire, quæ
tot mala colonis, ciuibus, Principibus pariunt? cùm ipsi, qui se
militando sustentant, tandem laboribus fatigati fractiq; ,
tam artificiosis mirabilibusq; modis, legantur missionem pe-
tijisse? Refert Tacitus, seditione in Pannonia orta, ac milite
dimitti cupiente, Percegnium ducem olim Theatralium ope-
rarum, dein gregarium militem, procacem lingua, & misce-
re catus histrionali studio doctum, exercitum commouisse; &
oratione finita ad strepuisse vulgum diuersis incitamentis: Hi,

g 2

inquit,

inquit, verberum notas, illi canitiem, plurimi detrita tegmina & nudum corpus exprobrabant. Quidam ex seditiosis, prehensa manu Ducis Germanici, per speciem osculandi inseruerunt digitos, vt vacua dentibus orae contingeret; alij curuata senio membra ostendebant, nudant vniuersi corpora, cicatrices ex vulneribus, verberum notas exprobrant. Atrocissimus veteranorum clamor oriebatur, qui tricena, aut supra stipendia numerantes, mederetur fessis, neu mortem in iisdem laboribus, sed finem tam exercitæ militiæ, neque inopem requiem orabant. Et apud Lucanum Poetam Iuliani milites in eundem modum lamentantur:

Iam respice canos,

Inualidasq; manus, & inanes carne lacertos.

Vfus abit vitæ, bellis consumpsimus æuum,

Ad mortem dimitte senes.

Ad hunc modum multos etiam hodie audiimus missionem sollicitantes milites. Quod si igitur Martij isti animi radio Martis afficiuntur, facile apparet, quantum à bello abhorreant pacis amatores. Auerfamur latrones, exterminamus pradones, persequimur piratas; non toleramus rebelles & seditiosos, quia chara est nobis securitas; hostes, qui & bona, & vitam, & omnia omnibus, quibus possunt, eripiunt, cur amemus? Et quamuis inter pares queat iusta esse belli contentio, quales sunt Reges, & libera Respublica, qui possunt esse propriè hostes; haud tamen bellum gerere possunt privati sua auctoritate, quia non sunt sui iuris, sed sub potestate Magistratus superioris. Quare capitale hoc illis esse, si attentauerunt, voluit Plato, Romani maiestatis læsa postulauerunt. Quid multis opus est? mille causæ sunt execrandi bellum, non solum privati hominibus, sed etiam viris Principibus, ac Regibus, quibus non officij ratio imponit bellandi necessitatem.

Quin

Quin & ipsis belli ducibus saepe lachrymabiles eaussa
 horrorem injiciunt armorum. Vnicum illud exemplum suf-
 ficiat, quod in Commentario de vita illustris viri Bilibaldi
 Birckeimeri recenset Melchior Goldastus Haiminsfeldius,
 & ipse quoque refert in libro secundo de bello Heluetico Bi-
 libaldus, ad com meatum ex valle Telina petendum missus.
 Transendum erat Bilibaldo cum suis militibus per vi-
 cum quemdam ingentē incendio consumptum, cuius
 ad portā duas anus conspexit cum permixto grege pue-
 rorum ac puellarū, quasi quadraginta, quem illæ ante
 se, non secus ac pastor aliquis pecudes, minabant.
 Erant autem omnes fame ita exhausti, ac propemodum
 confecti, ut nihil nisi ossa atq; pelles viderentur præ ma-
 critudine: quin inter ipsos & cadauera, nihil, præter
 motum ac tenuem anhelitum, quo hæc destituuntur,
 distabat: omninoq; erat ipsorum horribilis & teter a-
 spectus. Sciscitanti itaque Bilibaldo, qui in hunc cœ-
 tum hominum non hominum, & viuorum ac spiranti-
 um cadauerum fortē inciderat, quò tenderent: respon-
 derunt aniculæ tremulâ atq; exili voce (vix enim ora
 præ mœrore, fame & lassitudine aperire valebant) bre-
 uis ipsum, quò tenderent, visurum. Vix hæc protule-
 runt, iam ecce in pratum portæ proximum se cōferunt,
 & ibi in genua agminatim pro se quisque procumbunt,
 herbasq; & gramina pecudum brutorum more, & ritu
 depasci & decerpere incipiunt. Hoc solū intererat,
 quòd quæ ore prono carpunt bestia, illi manuum mi-
 nisterio euulsa humo ori admouerent. Discernere quo-
 que iam infelici scientia & vsu grex ille puerilis didice-
 rat, inter salubres & noxias, dulces & gratas gustui,
 atque amaras & ingratas herbas: inq; primis acetosa de-
 lectabantur, quam illico præ cæteris agnitam inuola-
 bant,

bant, & arripiebant. Ibi aniculæ: Vides iam, inquit, quò puerile & miserum istud agmen egerimus? quid uè quæsitum huc venerimus? Vides, inquit, vitam morte quauis duriorem? Vides turbam infelicium puerorum, quibus erat melius numquam nasci, aut statim denasci ab utero materno, quàm ad has tantas miseras referuari? Vides orphanos, quorum patres hostilis haussit gladius: Matres fames ac penuria abegit: Bona in prædam conuersa & abrepta: domos & casas flammæ absumptas & in cineres redactas? Nos miseras hîc commorari coegit grauis & mala ætas atq; imbecillitas: Remansimus igitur vt infelicem hanc terq; quaterq; iuuentutem instar pecoris positam agamus, & graminuoros atque herbiuoros, quàm diu dabitur, à morte defendamus. Sed dabit Deus his quoq; finem tantis ærumnis, quibus sola mortis celeritas remedium ac solatium asferre poterit. Ea & nos, vt speramus, & istos his malis breui liberabit. Erat enim paulò antè horum numerus duplo maior. Sed ita subito decreuit, vt ad istam paucitatem sit peruentû, in dies singulos, aliquibus fame extinctis & consumptis, qui quidè celeri morte, quàm isti & nos longiore vita, multò sunt beatiore censendi. Obstupefactus primò atque attonitus hoc tam partim spectaculo, partim sermone Bilibaldus, vt pænè sui oblitus atque extra se raptus videretur, tandem in lachrymas solutus est largiter. Adeò quippe tangebatur commiseratione famelicæ atque infelicis turbæ: simul etiam indignatione commouebatur aduersus belli furorem, ex quo tales tantæq; miseriæ pullulant, atque proueniunt. Reuocabat ergo sibi ad animum, quàm verè à scriptore egregio dicta esset belli foeda facies. Meminerat quoq; versuum Homericorû, quibus ille Sapientissimus

&

& maximus vatum descripsit bellorum sobolem miseriam omnimodam: qui quidem versus omnibus sæculis in admiratione fuerunt, & hîc quoque legi merentur.:

* Ἀνδρες μὲν κτείνουσι, πόλιν δὲ τε πῦρ ἀμαθλίωσι.

Τέκνα δὲ ἄλλοι ἄγνοσι βαδύζωνος τε γυναικάς.

hoc est, *Caduntur juvenes: urbem depascitur ignis:*
Abducunt alij natos, matresq; decoras.

Quæ cum ita sint, idem summus vatum non immeritò detestari furorem bellicum nos docet, hisce sempiternis carminibus:

* Ἀφρήτωρ, ἀθλίμιστος, ἀνέστιός ἐστιν ἑκάστος,

Ὅς πολέμῳ ἔσθται ἐπιδημῖν, ὀκρυβάντος.

hoc est: *Extorris patria, sine amicis pessimus esto,*
Qui ferit atq; sitit dirum & lacrymabile bellum.

Et alibi votum pulcherrimum nobis præt, hoc versu.

εἰδ' ἔεις ἐκ τε θιῶν ἐκ τ' ἀνδρώπων ἀπόλοιστο.

hoc est: *Rixa utinam à cætu Diuumq; hominumq; procul sit.*
Qui affectus in Oppiano quoque viguit, hoc eius illustri versu expressus, quem primo Cynegético inseruit.

Ὅν ἔσθμαι πολέμους, ἢ κ' ἄριστος ἔργα κείνισα.

Non mihi bella placent, non crudi opera horrida Martis.

Quod quidem votum tantò pluris facere & nobis commendatius habere debemus, quia & à Dauide rege, & vate Sanctissimo vsurpatum legimus, Psal. LXVIII. vbi magno cum affectu sic exclamat: *Domine disipa gentes, qua bella volunt.* Vnde & nobis sic facere licet:

Ah pereant quos arma iuuant, queis prælia cordi. Huiusmodi cogitationum etiam Bilibaldo materiam præbuit spectaculū illud, quòd modò commemorauimus.

Hac eadem cogitandi causam occasionemq; præbent multis hodie quoque tot tristes bellorum euentus. At sapientis est, non tantum rerum exitus, sed etiam principia considerare.

Qui

Qui enim intelligit, nullum sine Numine bellum geri, neque sine causa supremam illam moderatricem Sapientiam, Dominum Exercituum, in diuinis litteris, toties appellari; facile agnoscet; etiam in ipsis bellorum malis, diuina bonitatis aequitatem; atque dum clades Martias exhorrescit, discet, peccata, bellorum cladiuinq; causas, detestari. Fuit igitur & hoc à nobis argumentum disputandum, ut iudicia Dei, qua in hoc Mundo exercet, constet, inter vulnera quoque & sanguinis profusionem, & aquè in gladio, ac in sceptro esse iusta. Iustitia enim & aequitas harum quoq; calamitatum agnita, & homines à peccando deterret, & si peccata videant puniri, cohibet à mormurando. Atque hinc vera pax oritur, sublata animi perturbatione. Nam, D. Chrysostomo teste, Nihil aquè solet pacem facere, ac Dei cognitio, & virtutis possessio, quæ animi perturbationum internum bellum domo procul eijcit, nec permittit, vt homo cum seipso seditiones agitet. Sanè, si hac pace non fruatur, etiamsi sit extrinsecus summa pax, etiamsi nullus eum hostis inuadat, est omnium, qui viuat in terris miserrimus. Neque enim Scythæ, nec Thraces, nec Sarmatæ, nec Iudi, nec Mauri, nec quæcumque sunt feræ gentes, tam atrox bellum gerunt, quàm improba ac nefaria cogitatio, quæ versatur in penetralibus animi, & quæ non castigatur intemperans libido, & amor pecuniæ, & potentiæ vehemens desiderium. Quòd autem, quæ intus nascuntur, sint ijs, quæ extrinsecus inuadunt grauiora, hoc licet videre in omnibus. Etenim & ligni naturam vermis, qui est intus, magis corrumpit; & vires sanitatemque corporis morbi, qui intus procreantur, plus lædunt, quàm qui extrinsecus adueniunt; & ciuitates non tam externi, quàm interni hostes perdunt. Sed si quis timorem Dei habens perturbationes animi sedauerit, is purissima, & altissima pace perfructur.

T O M I

S. Chrysost.
in Psal. 4.

§. XIV.

TOMI QUARTI PARS PRIMA, A CAPITE

Primo vsque ad duodecesimum. De miserijs humanae vitae,
inter quas non est postrema Fames.

Inter maximè admiranda est, vitam humanam, tot arumnis miserijsq; refertam esse, & adhuc diligè. In causâ est, quòd, sicut in verminosis fructibus, externum dumtaxat colorem ac superficiem intueamur, neglectis rerum medullis. Pomum putredine exesum, aut nucem cassam numquam emeremus, nisi, quæ primo aspectu occurrit species, nos falleret. Itaq; jucunditates tantùm vitæ nostræ aestimamus; acerbâ passim intermixta, tamquam mala, quâ possumus, fugimus: non, quâ possumus, perpendimus; quæ tamen & ipsa, tamquam ad animam nostræ salutem utilissima, etiam atque etiam quotidie considerare deberemus. Ostendunt enim nobis, quid simus, & stimulos subdunt, ut eò mentem mittamus, ubi nullæ sunt calamitates, nempe ad veram in calo felicitatem.

Inter has miserias non vltimum locum tenet Fames, graue corporis malum; & si inualescat, intolerabile. Necessarius enim est natura nostra cibus; qui si desit, vita extinguitur, instar lampadis, cui oleum non affunditur. Itaque Mundi Moderator, penes quem est, quos condidit, conseruare, alios abundè pascit, alios sinit esurire. Vtriusque rei causas habet iustissimas, quæ, si à mortalibus expenderentur, profectò non minùs in inedia, quàm in abundantia, diuini Numinis prouidentia laudaretur. Nam præterquam, quòd Conditor noster, quemadmodum nobis dedit lucis huius vsuram, ita vitæ necisq; jus possidet, potestq;, quod sponte dedit, sponte rursus auferre; tamen insuper & alijs causis monetur ad dandam nobis escam, vel subducendam.

Dudum dixit Deus: Sicut exaltantur cæli à terra, Isa. 55. 9.

h

sic

fic exaltatæ sunt viæ meæ à vijs vestris, & cogitationes meæ à cogitationibus vestris. *Quare diuersi sunt mores Mundi, & Dei.* Omnis homo primùm bonum vinum ponit: & cùm inebriati fuerint, tunc id, quod deterius est: *Deus autem ab absinthio incipit, & ad nectar ducit, seruatq; bonum vinum in finem.*

Ioan. 2. 10.

Lucrer. lib. 1.
de rer. nat.

Nam veluti pueris absinthia tetra medentes
Cùm dare conantur, priùs oras pocula circum
Contingunt mellis dulci flauoque liquore,
Vt puerorum ætas improuida ludificetur
Labrorum tenuis, interea perpetet amarum
Absinthii laticem, deceptaque non capiatur,
Sed potiùs tali tactu recreata valeat.

Sic Mundus, non ut sanet, sed ut insanos reddat, primùm bonum vinum ponit, vinum, epulas, & crapulas ostendit, ut amatores suos perducatur ad eos, de quibus dicitur:

Ierem. 23. 35.

Ecce ego cibabo eos absinthio, & potabo eos felle.
Deus autem diuersa via graditur, ut homines ab amore rerum caducarum absterreat, instar matris ubera absinthio linientis, ut sugere desuescat, vult nobis vitam hanc amarefcere: ut aspiremus ad illam, in qua prouidus Pater filios suos potabit torrente voluptatis. Hinc esuriem eos sinit pati, hinc ieiunijs extenuat, quin & inedia emaciat.

Pfal. 35. 9.

Front. lib. 3.
cap. 4.

Alexander Magnus oppugnaturus Leucadiam comitatibus abundantem, priùs castella, qua in confinio erant, cepit, omnesq; ex his Leucadiam passus est confugere, ut alimenta inter multos celerius absumerentur. Ita famem induxit, & viam fecit sibi, quâ in urbem ingrederetur. Vitur tali strategemate etiam rex Vniuersi. Minuit comeatum, ut discamus ad Nutritorem nostrum recurrere, ac dicere:

Math. 6. 11.

Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie.
Quin etiam hostes suos fame plectit, exemplo parentum; qui,

c. 1179

cum liberos immorigeros experiuntur, eis unum alterumue ferculum negant, aut etiam omnino mensam interdicunt, si nolunt mores emendare. Quid ni hoc faciat supremus rerum Rector? Fecerunt idem saepe hostes hostibus; immo per hostes hostibus suis idem iustus Iudex, qui Rector.

Julianus Imperator & apostata, Divum hominumq; contemptor, cum iam Orco maturus esset, per famem eò promotus est, cuius partim ipse causa extitit, partim alius author fuit. Persis bellum factururus, per Assyriam Romanas duxit copias, & multa castella, vrbesque plures, vel armis subactas, vel proditione deditas recepit: & temerè, vt fors tulit, progrediens, locorum, quæ post se reliquit, & ad quæ eum reuerti oportuit, nullam curam aut rationem habuit. Quæcumque autem cepit oppida, prorsus vastauit: annonæ & commeatus horrea quoque partim ex ipsius fundamentis euertit, partim incendio consumpsit. Et iter secundum Euphratis flumen faciens, propè ad Ctesiphontem peruenit, &c. Ibi cum inter duo maxima flumina se clausum, & exercitum in summum discrimen adductum, si quidem manere ibi vellet; sin autem reuerti mallet, per vicos & oppida, quæ combusta iam essent, & rerum necessariarum penuria premerentur, eundem sibi esse videret, præmijs propositis, milites ad equestris certaminis spectaculum vocauit. Quod cum fieret, nauium Præfectos exonerare eas, & frumentum exercitus omne, & impedimenta in vndas iacere iussit, vt milites se se in summa rerum inopia, & in medio periculo versari cernentes, fortes conciperent animos, & strenuè in proelio cum hostibus cõgrederentur. Infeliciter res cecidit, suo laqueo captus est. Itaque iam cum copijs suis reditum in Romani Imperij dittonem maturabat, quando senex quidam, qui vitam pro

Nicephor. li.
10. hist. Ecel.
cap. 34.

communi Persarum libertate deuouerat, consultò ut caperetur, nostris, (*hoc est, Romanis*) occasionem præbuit. Igitur mox veluti non sua sponte captus, ad Imperatorem est adductus. Et de rebus multis interrogatus, veraque dicere existimatus, ei, ut sequatur, persuadet. Pollicitus namque est, exercitum se, quàm primùm ad Romanorum fines ducturum. Inuiam tantùm quamdam duorum, aut trium dierum itinere regionem peragranda, cibaria, & alias res necessarias ferendas, & copias per solitudinem ducendas esse dictitans. Fraude ea atque seductione sapientis, seu potius Sophistici senis persuasus seductor, qui multos sophisticâ suâ arte deceperat, eundem esse, quâ senex duceret, statuit. Tridui iter progressi in locos inultos inciderunt: & viæ dux tortus, consilium suum, sua videlicet sponte, propter ciues & populares suos, se ad mortem procurrisse, cruciatusque omnes perferre paratum esse, professus est. In discrimine summo exercitus versabatur, difficultate itineris, & alimentorum penuria confectus: cùm splendida Persarum acies derepentè adest, & proelio ingenti commisso, turbidus ventus vehementer flare incipiens, densâ nube cælum atque solem obscurat, puluerem in aërem sublatum ventilat, caliginemque & tenebras ingentes excitat. Et Persicus exercitus in nostros irruens, socios atque auxiliares secum Saracenos adduxerat. Horum aliquis (*S. Mercurium fuisse, aliunde constat*) hastâ protensâ Imperatorem grauiter vulnerat: membrana ea, quæ peritonéum dicitur, & exta omnia intrinsecus tegit, ita disrupta, ut cuspide extractâ excrementa sanguine mixta, eam sint consecuta.

Ad hunc modum fame exercitum debilitauit, impium autem

autem Imperatorem in exilium adegit justus scelerum Vindex DEVS. Eandem plagam intentat & alijs peccatoribus ferè per omnes Prophetas. Quòd si audire nolueris vocem Domini DEI tui, vt custodias, & facias omnia mandata eius, &c. (ait Moyses) Maledictus eris in ciuitate, maledictus in agro. Maledictum horreum tuum, & maledictæ reliquix tuæ. Maledictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, armenta bouum tuorum, & greges ouium tuarum. Maledictus eris ingrediens, & maledictus egrediens. Mittet Dominus super te famem, & esuriem, & increpationem in omnia opera tua, quæ tu facies: donec conterat te, & perdat velociter, propter adinventiones tuas pessimas, in quibus reliquisti me. Hoc ergo iudicium Numinis, & hoc supplicium famis, isto Tractatu à nobis est explicandum, vt, dum pœnam metuimus, discamus detestari culpam.

S. X V.

TOMI QVARTI PARS SECVNDA A CAPITE
duodecimo, vsque ad quadragesimum secundum; de
miserijs, & caussis morborum.

In magnis hominum miserijs sunt etiam morbi, quorum caussas qui nesciunt, fiunt vtique impatientes: qui autem diligenter expendunt, non solum æquo animo ferunt, quidquid ferunt, sed etiam de ipsis doloribus suis triumphant, Deumq; ibi laudibus celebrant, vbi improbi existimant, se causam habere, illum maledictus criminandi. Quoniam enim cuncta hæc superùm demissa supremâ

Mente fluunt,

existimant, immeritos se pati, si molestiam sentiunt, aut, si lecto velut ergastulo alligantur. Filij autem Dei, quia superbiam carent, facile reos se agnoscunt, aut in ipsis tormentis

Stat. lib. 5.
Thebaid.

morborem aliquam inueniunt beneficij rationem. Hinc, si non lato, saltem grato animo etiam tunc predicant Mundi Gubernatorem. Nimirum, sicut fides & canes percutiuntur, Matth. 5. 45. sed illa suauem conuentum, isti latratum reddunt: ita pluit super iustos, & iniustos, dum in varias cruces incidunt; sed iusti vt cithara, iniusti, vt bestia, resonant eiuscemodi imbribus verberati. Quod discrimen etiam S. Cyprianus animaduertens, dixit: Ad varia carnis incommoda, & crebros corporis durosque cruciatus, quibus humanum genus quotidie fatigatur, & patitur, patientia necessaria est. Examinandis autem nobis, atque explorandis diuersi importantur labores, & multiplex tentationum qualitas irrogatur; de ardoribus febrium; de cruciatu vulnerum; de amissione charorum. Nec aliud magis iniustos discernit & iustos, quam, quod in aduersis per impatientiam queritur, & blasphematur iniustus, patientiam iustus probatur, sicut scriptum est: In dolore sustine, & in humilitate tua patientiam habe, quoniam igne probatur aurum atque argentum.

Vt ergo & iusti pariter animentur, & iniusti emendentur, paulo alius in diuina prouidentia arcana ingredimur. Nam, qui hominem condidit, mundi opifex, quod quidem ad ipsum attinet, potius voluisset, ei naturam esse sanam ac benevalentem, vt & corpus vegetum, & anima tranquilla, sine omni perturbatione, facile incundeque in omnibus, illi deseruirent. Qua ipsa de causa, primos parentes nostros, in statu innocentia, creauit sanos; adeo, vt etiam e statu illo felicitatis, per peccatum, lapsi, longissimo adhuc tempore, in viribus firmis conseruarentur. Israëlitis quoque similis gratia contigit; annis enim quadraginta, quibus in deserto fuerunt, Psal. 104. 37. nemo eorum agrotauit, &, vt David ait, non erat in tribubus eorum infirmus. Cur id factum est? nimirum, vt

ita robusti, ire alacriter in terram promissam, & cum hostibus, qui ingressum illum impedire conabantur, pugnare fortiter possent. Quis enim nescit, corporis vires ac sanitatem valde prodesse cupientibus ad aeternam Promissionis terram attingere? Ita enim in huius vita deserto expeditius progredi, & tam cum Stygijs hostibus, quàm cum vitij animosius congregari; & heroica admodum facinora patrare possumus; qua & saluti animae, & auxilio proximorum & propagationi Ecclesiae vehementer conducunt. Ad ieiunia enim, ad multas vigilias, ad longas abstinencias, ad ceteras corporis asperitates; item ad ministrandum infirmis, immò ad docendum, ad concionandum, ad exhortandum, vno verbo, ad corporalia & spiritualia misericordiae opera, viribus opus est, quibus agri destituuntur. Qua de causa Christus, etsi reli- S Thom.
3. part. q. 14.
a. 4. quas Adami multas miseras suscepit, non suscepit tamen corporis infirmitates, quae optima constitutioni illius non congruebant. A quibus etiam infirmitatibus sanctissimam Matrem suam, S. Ioannem Baptistam, & complures alios illustres sanctos praeservauit. Quia eos peculiari prouidentia ad magna opera vocauit. Firma valetudine, robusto corpore, sanis viribus opus erat, ut tam dura possent sustinere. Ad eundem modum reliquos omnes roborasset benignus mundi Receptor, nisi primi progenitores nostri, delicto suo aliud meruissent, omnemque posteritatem suam coniecissent in moriendi necessitatem, cui ordinaria lege coniuncta est, vel in aetate longa morbida senectus, vel peiores morbi ante senectutem.

Sed non idcirco oblitus est bonitatis suae caelestis Pater. Inexhausta illius sapientia multas habet vias, per quas ad eundem beatitudinis finem homines perducatur. Postquam peccauimus, & à recto tramite aberrauimus, per poenitentiam nobis redeundum fuit in viam. Poenitentia autem non est vnus dumtaxat modus. Adamo dictum est: Maledicta ter-

Gen. 3. 17.
ra in

ra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ. Ad quem modum plurimi mortales, in sudore vultus sui panem vescuntur, & peccatum luunt corporis labore: Quid igitur magnis & otiosis illis dominis superest, qui neque arant, neque serunt, neque metunt, neque aliud opificium exercent? qua illi via debent pro delictis suis satisfacere? His (quia ad ludendum, ad dormiendum, ad comessandum & potandum, non magnis viribus indigent, quemadmodum fossores & malleatores) plerumque non datur via sanitatis. Itaque & istis, & multis de plebe, in viridi ætate, & denique plerisque, ante mortem, diuina Prouidentia, aliam viam per morborum patientiam prouidit. Sicut ergo quosdam Deus, per corporis labores, vult ad calum adducere, quibus & vires corporis suppeditat: ita alios trahit ad suam beatitudinem, per infirmitatem, in qua labores quosdam spirituales exercent. Atque hoc pacto alij faciendo, alij patiendo ad calum gradiuntur.

Porro virisq; attendendum est, ne seu morbi, seu sanitatis beneficium non agnoscant; donumq;, quod illis datum est ad diuinam gloriam amplificandam, ad eandem obscurandam usurpent. Robustus erat David, & viribus corporis validus, aded vt Regi dicere auderet: Pascebat seruus tuus patris sui gregem, & veniebat leo, & vrsus, & tollebat arietem de medio gregis: & persequeretur eos, & percutiebam, eruebamque de ore eorum: & illi consurgebant aduersum me, & apprehendebam mentum eorum, & suffocabam, interficiebamque eos. Quorsum hac dixit? num vt se iactaret, sicut Thraso aliquis, aut miles gloriosus? nequaquam: sed vt ad maiores labores & pericula, pro populo suo subeunda, promoueretur. Ided subjunxit: Nam & leonem, & vrsum interfeci ego seruus tuus: quod numquam domi, apud suos, predicauerat. Apud regem autem dixit, vt

contra

contra Philisthaum pugnare sineretur, hinc intulit: Erit igitur & Philisthæus hic incircumciscus, quasi vnus ex eis, quem & ipsum interfecit, vti & alias cōplures victorias reportauit, fortitudine suā acquisitas. In quē finem attendit, ne vires suas destrueret; vt quā à Deo acceperat, ad gloriā Dei adhibere posset. Hinc, teste Basilio, dixit: Fortitudinem meam ad te custodiam; non dixit, ad me, sed ad te: ad tuum honorem defendendum; non vt mihi laudem, non vt nomen, non vt delectationem quaram. Qui sic valet, bene valere meretur. Qui autem agrotat, tunc utiliter agrotat, si agnoscit & cogitat, se idē doloribus premi, vt pœnitentiam agat; vt à vitijs abstrahatur; vt ad Deum, ad Diuos, ad diuina Sacramenta, tamquam ad sacram anchoram confugiat; vt per viam patientiæ, & virtutum heroicarum, quæ cum patientiā coniungi solent, ad calum eat. Ob has enim comites, patientiā opus perfectū habet. Vnde & pati est quoddam operari. Quod vt intelligamus, etiam hoc diuina Proidentia, Misericordia, Bonitatis, & Æquitatis mysterium à nobis est detegendum.

S. Basil. in
constit. mon-
nast.
Psal. 58. 10.

Iac. 1. 4.

§. XVI.

TOMI QVARTI PARS TERTIA A CAPITE
quadragésimo tertio, vsque ad sexagesimum tertium;
de memoria, causis, & diuersitate Mortis.

Morbi, exitus nostri frequentes nuntij, satius nobis indicant illud, vel ab Epicuro agnitum, contra cetera omnia aliquid tutum inueniri posse, at contra mortem omnes urbem nos habitare immunitam. Vbicumque simus, sub Mortis sumus imperio. Nullum hinc neq; locus, neq; tempus facit eximium. Ad mortem tendimus etiam non sentientes. Quemadmodum, qui in nauigijs dormiunt, à ventis vltro aguntur, etiamsi id non animaduertant, quia cursus ipse impetusq; ad exitum portumq; eos defert. Sed quia, vt Menæder dixit: Ter misera & ærumnosa vitæ natura est, & plurimis referta curis vndique, etiam hoc ad curas ærumnasq; nostras

Stobæus in
Eclogis term.
155.

nostras accedit, quòd cum deceat, etiam incipientem viuere, ob oculos habere mortem, atq; ita verè Philosophari, tamen vel memoriam hanc deponamus, vel non, ut par est, exerceamus.

Plato in Phedone,

qui rectè philosophantur, ait Plato, mori meditantur: & mors ipsis inter homines minimè terribilis est. Nec potest is honestè presentem diem transigere, qui non eum diem vita sibi proposuerit extremum. Hinc Poëta monet:

Horat. lib. 1.

ep. 3.

Martial. li. 1.

epigr. 16.

Luc. 1. 35.

Omniem crede diem tibi diluxisse supremum, & alius: Sera nimis vita est crastina, viue hodie.

Quotidie enim nos paratos esse oportet ad discessum ex hac vita, & nutum Domini fixis oculis expectare. Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris, & vos similes hominibus expectantibus Dominum suum, quando reuertatur à nuptijs: ut cum venerit, & pulsauerit, confestim aperiant ei. Quantum igitur nocet Mortis obliuio, tantum eius prodest memoria; refranat enim à vitijs, & stimulus est ad virtutem. Quæ ipsa de causa diuina prouidentia consiliu fuisse ostēdemus, ut morti nos subijceret.

Sunt sanè, qui nimis sciāt, se morituros, atq; idcirco memoriã Mortis abutuntur, & vel natura Authorē accusāt. Quid enim?

Stat. lib. 9.

Thebaid.

Cornel. Gal.

lus in eleg.

Mille modis lethi miseros mors vna fatigat.

Omnibus est eadem lethi via, non tamen vnus

Est vitæ cunctis, exitijque modus.

Hac pueri atq; senes pariter iuuenesq; ferentur:

Hac par diuitibus pauper egenus erit.

Pauper mortem venire optat, quæ non venit. Malè ergo contentus est, quòd viuere cogatur in egestate. Diues viuere cupit, & moritur; nec opibus frui potest, quas coaceruauit. Ingemiscit igitur, quoties finis sui recordatur. Hoc est, quod ille

Eccli. 41. 1.

clamat: O mors, quàm amara est memoria tua homini pacè habenti in substantijs suis; viro quieto, & cuius viæ directæ sunt in omnibus, & adhuc valenti accipere cibum! O mors, bonum est iudicium tuum homini indigenti,

&

& qui minoratur viribus, defecto ætate, & cui de omnibus cura est. *Et tamen sepe, qui vix habet, quod edat, in vita relinquitur, ut esuriat; is autem tollitur è viuis, cuius granaria plena sunt. Ætas quoque quæstionem facit, habetque suas querelas: Nam iuuenes mortem, senes vitam detestantur. Hinc iunci illa sunt: Communis exitus mortis, & nulla lex de ipsa, neque certum tempus à dijs præscriptum, æqualem, opinor, & iuuenibus eum reddunt, & senibus. At senex quidem, ubi jam antea fructum ex bonis cepit, & diutius cum eis moratus est, facilius sustinet finem in presentia superuenientem, memor illorum, quæ superiore tempore vidit, & cum voluptate eis fruitus est; & veluti jam consecutus ea, ad quæ tendebat, animi tranquillioris est. Contra iuuenis illorum, quæ se consecuturum sperabat, spe frustratus, in ipso ætatis flore extinguendus (nam & iuuenibus moriendi necessitas incumbit) & multa suavia non expertus, & animi desiderijs nondum satiat, eidem sorti subijcitur. Navigio vectis similes sunt senex & iuuenis: ille velut magnam vitam pelagus emensus, iussu gubernatoris, ad portum libenter appellit, iuuenis in medio mari propositum navigationis terminum non assecutus, pro quo vota toties fecerat, quasi naufragio interit. Hinc Isocrates, cum interrogasset quidam, Quo modo viveret? traditur dixisse: Ita ut ille, qui iam nonagenarius mortem malorum multorum extremum censet.*

Sed non est malorum extremum mors malis. Post hoc malum, aeternum eos sequitur malum. Quia malæ vitæ, malus finis; qui bonis bonus est. Unde ergo non solum citò, sed etiam male alij, alij tardè, sed benè, vel in diuersum moriuntur? Sicut incomprehensibilis quedam causa est, propter quam alij celerius hinc abducuntur, alij diutius molesta huic vitæ misere immorantes relinquuntur; ita difficile est ad huius rei ultimam fontem peruenire, & pronuntiare, cur alij feliciter, infeliciter alij transeant ex mortalitate. Illud quidem constat, Mortem pec-

iuncus de
senectur.

Psal. 33. 21. &

cato-

Pfal. 115. 15.

catorum esse pessimam, Sanctorum autē pretiosam; sed
cur alij sancti, alij peccatores rapiantur, ad arcana Dei pertinet.
 Mors certē infertur, expletis huius vitæ terminis, quos
 ab initio singulis justū Dei iudicium, quid cuiq; condu-
 cat, multò antè prouidētis, præfixit, ait *S. Basilius. Ac ite-
 rum:* Cogita, quòd qui nos formauit, & animauit DEVS,
 propriam cuiq; animæ in hac vita transactionē dedit, &
 alijs alios exeundi terminos præscripsit. Aliū enim diu-
 tius conuersari cum carne destinauit, aliū verò citiùs
 corporis huius vinculis liberari cōstituit, secundum in-
 effabiles sapiētiae eius, & iustitiæ rationes. Quemadmo-
 dū carceribus inclusorum, alij quidē diutiùs in afflictio-
 ne vinculorū permanent, alij verò celeritùs liberantur:
 sic etiam animarum aliæ diu in hac vita detinentur, alię
 breuiùs, Creatore nostro prouidente nobis singulis, sa-
 piente profundoq; consilio, quod humana mente inda-
 gari non potest, iuxta mensuram cuiusq; dignitati con-
 uenientem. Non audis Dauidem dicētem: Educ è car-
 cere animam meam? Non audiuisti de Sancto, quòd
 soluta sit anima eius? Simeon autem Dominum nostrū
 vlnis complexus, nonnè hæc verba protulit: Nunc di-
 mittis seruum tuum, Domine? Nam corporis conuer-
 satio, ad superiorem vitam properāti, quauis afflictione
 & carcere grauior est. *Hæc senibus, hæc iuuenibus occin-
 possunt. Quid autem de vtrisque, atq; insuper bonâ, vel malâ
 morte obeuntibus, utiliter sit cogitandum, in hoc Tractatu no-
 stro docebimus, vt & nos benè mori discamus.*

§. XVII.

TOMI QVARTI PARS QVARTA A CAPITE
 sexagesimo quarto vsq; ad finē de bonâ & malâ sepulturâ.

*Sicut Mors ad hanc vitam pertinet, cuius est terminus,
 & linea vltima; ita & sepultura, quæ, corporis, in hoc terrarū
 orbe, meta est vltima, hominibusq; vel aliqua, vel nulla; vel
 honesta*

honestā, vel ignominiosā; non sine justo Dei iudicio obringit. Gyraldus Cambrensis refert, in Arran insulis (in Connachlico mari) hominū corpora non putrescere, quā de causa etiam non humantur, sed sub dio soli exposita permanent incorrupta. Ita sit, ut homines, qui eas insulas incolunt, auos, atauos, tritauos, longamq; stirpis suā seriem, magnā admiratione cognoscant. Hac si vera sunt, non opus est istis sepulchro. Alibi passim est necessitas cadauera tumulandi. Idcirco enim legimus: Sepultus est cū Patribus suis. Et Socratis dictū illud memoratur: Amicorum, & familiarium, dum viuunt, curam gerito: defunctorum autem corpora terræ commiscenda sunt, quòd hoc sit pium: non enim vnā cū corpore sepelitur animus. Hac ipsa de causa morientes & olim, & nunc mandata dabant, ac dant, quā heredes legatariosq;, aut eos, quorū fidem spectatam habent, vel habebant, curare volebant, è quibus præcipua sunt ea, quibus de funere cauetur. Augustum quidem certè mandata de funere suo vno, volumine complexum esse, Suetonius cum Dione scribit. Author est etiam Plinius, Cæcilium Isidorum testamento suo funerari se iussisse H. S. XI. Et Cyrum vltima valetudine mādasse quadam de funere suo, Xenophon memorat. Luia quoq; moriens funeris curam amicis quibusdam demandauit, eodem Suetonio teste. Quin etiam testator decedēs interdum eligebat, qui sibi funus faceret, vniq; curam corporis condendi mandabat, & ei, cui hoc munus delegabat, pro hoc, emolumentum relinquebat. Sic in L. Lucius, §. 1. D. de legat. 11. A te peto, Titi, fideiq; tuā committo, vti curam condendi corporis mei suscipias: & pro hoc tot aureos è medio percipito. Quin plerumq; etiam testatores monumentum sibi fieri mandabāt, & legata relinquebāt. Quā omnia significant, curam esse sepulchri sui mortalibus inditā. Quin pœna loco habebatur, si quis vel nō sepeliretur, vel sepultus refoderetur. Apud Gracos lege cautum erat, vti qui patrimonium prodegerat, sepulchro patrio non humaretur. Herodotus

Iudith. 8. 3.
Stobzus
serm. 155.

Sueton. in
Augusto cap.
vlt. Dio li 56.
Plin 1.3. c.10.

Sueton. in
Tiberio. c. 51.
L. si quis sepulchrum §.
funus. D. de
religios. vlp.
in L. & si quis
§ si cui D.
co.
L. Militis C.
de religiosis.
L. si quis ita
inst. tutus D.
de condic. in-
stit.
Alexand. ab
Alex 1.6. c. 14.
Herodot. li 9.

Plutarch. in
Alexand.

Herodotus scribit, in pugna ad Plataas commissa contra Persas, quicumq; Grecorum mortem oppetière, omnes honore affectos esse, præter Aristodemum Spartanum, qui idèò caruit honore, quòd visus sit, occumbere voluisse, ut ignominiam, quam in turpi fuga ad Thermopylas contraxerat, elueret. Sic mortui, adempto funeris, aut sepulchri honore, puniti sunt. Enimuerò, si vel tumulati essent, sape in pœnam refost. Iolas Antipatri F. Cassandri frater, Alexandri Magni pincerna, quasi venenum Alexandro miscuisset, ut plecteretur, Olympias ossa eius projecit. M. Marcelli etiam cineres à Numidis dissecti. Quin & Sanctis ostendemus idem contigisse.

Rom. 9. 14.

Marc. 7. 37.

Pfal. 61. 7.

Pfal. 77. 4.

Lactant. lib.
de officio
Dei. cap. 4.

Quid ita Deus agit? Cur alios sinit funere, tumulo, cippo, lachrymis condecorari? alios autem permittit incomitatos & indefletos portari ad sepulchrum, aut etiam insepultos feris obijci? Et, quòd magis mireris, cur hominibus sceleratis concedit, ut magnificà pompâ efferantur, & in Mausoleis splendidissimis sepeliàtur; multis autè sanctis & charissimis amicis suis, qui illi fideliter & diu seruiuerunt, omniq; & funeris, & monumenti honore digni sunt, patitur, eum honorè subdusi; & qui templis digni sunt, illos sinit in patibulis pendulos computrescere, aut à coruis dilacerari; quòd multis Martyribus euenit? An DEVM, qui viuus benignus & justus est, mortuis affirmabimus esse injustum? Quid ergo dicemus? numquid iniquitas apud DEVM? Absit. Rectè, prouidè, sapienter hæc fieri, & cum illis: Benè omnia fecit, dicemus, si, cum Dauide in potentias Domini introeamus, & sancta consilia eius, rerumq; causas etiam hic meditatè teneamus. Tunc enim ubiq; timendi, amandi, admirandi, obstupescendi ansam habebimus narrantes laudes Domini, & virtutes eius, & mirabilia eius, quæ fecit. Sic iudicia Numinis, quæ in hoc Mundo exercet, saltem delibasse iuuat. De cuius operibus vniuersis, si nunc libeat disputare per ordinem, infinita materia est.

I N D E X